

ETELÄ- SAVON LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMA JA TOIMINTAOHJELMA VUOSILLE 2022-2023

Savonlinnan kaupungin kuntakohtainen osuus vuosille 2022 - 2023

Tiivistelmä

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on lakisääteinen suunnitelma, joka Etelä-Savossa on tehty ensimmäisen kerran maakuntatason suunnitelmana vuosille 2019 -2021. Suunnitelma on nyt päivitetty vuosille 2022-2023. Suunnitelma koskee 0-29 vuotiaita lapsia ja nuoria sekä heidän perheitään.

Suunnitelman päivityksestä on vastannut pienempi työryhmä, jossa on ollut edustajia maakunnan kunnista, sote kuntayhtymistä, kunnan sivistystoimen palveluista, järjestöistä ja seurakunnasta. Suunnitelmaa laadittaessa on huomioitu lastensuojelulain 12 §, kansallinen lapsistrategia, nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020-2023 sekä Etelä-Savon hyvinvointisuunnitelma 2021-2024, joka on vielä valmisteilla.

Suunnitelman lähtökohtana on ollut ja on edelleen perhekeskustoiminta. Avoin toiminta, varhainen tuki ja palvelut verkostoidaan perheiden tarpeita vastaava yhteensovitetuksi toimivaksi kokonaisuudeksi. Yhteisöllisiä kohtaamispaikkoja ja alueellisesti toimivia perhekeskuksia on perustettu ja perustetaan edelleen sekä niiden toimintaa edelleen vahvistetaan ja kehitetään. Lapsen, nuoret ja perheet otetaan mukaan toimintaan ja palveluja kehittämään, toteuttamaan sekä arvioimaan. Lapsi- ja perheystävällistä toimintakulttuuria vahvistetaan ja sen mukaisia toimintatapoja. Kaikkien lasten, nuorten ja perheiden kanssa toimivien (kunta, sote, järjestöt, seurakunta, yksityiset) toiminta, resurssit ja palvelut yhteensovitetaan perhelähtöiseksi kokonaisuudeksi. Tarvittavista yhteistyörakenteista ja käytännöistä sovitaan perhelähtöisten integroitujen palvelujen tarjoamiseksi, yhteistyötä koordinoidaan ja johdetaan maakunnallisesti

Hyvinvointisuunnitelman nykytilan kuvaus on päivitetty tilastojen ja kyselyiden osalta. Myös perheille tehdyn kyselyn tuloksia on hyödynnetty suunnitelmaa laadittaessa. Kyselyssä nousi esille esimerkiksi palveluiden parantamisessa liittyen seuraavat asiat; sähköisen ajanvarausjärjestelmän kehittäminen, laajempi ja voimakkaampi palveluiden markkinointi, lisää nuorisotiloja ja nuorten vapaa-ajanviettomahdollisuuksia, matalan kynnyksen palveluita lisää, enemmän ilta- ja viikonloppuaikoja sekä enemmän edullisempia palveluja.

Painopisteisiin ja toimenpiteisiin ei ole tehty edelliseen suunnitelmaan verrattuna olennaisia muutoksia. Painopisteet ovat perhelähtöisyys, turvallisuus, osallisuus ja yhdenvertaisuus, varhainen tuki, vanhemmuuden, parisuhteen ja erotilanteiden tuki sekä tarpeisiin perustuvat palvelut. Suunnitelmaan kirjattuja toimenpiteitä ovat esimerkiksi aito kohtaaminen, hyvät elintavat: mm. elintapaohjaus, Neuvokas perhe –työskentely, omajuttu/harrastus kaikille, lapsi- ja perhelähtöinen vuorovaikutus: Lapset puheeksi, lasten ja nuortenvaikuttaminen: oppilaskunta, lastenparlamentti, nuorisovaltuusto, Etelä-Savon nuoret vaikuttajat, perheparlamentti, lapsivaikutusten arviointi osana päätöksentekoa,

1 ETELÄ- SAVON LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMA JA TOIMINTAOHJELMA VUOSILLE 2022-2023	5
1.1 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN LAINSÄÄDÄNNÖLLINEN TAUSTA JA TAVOITTEET	5
1.2 HYVINVOIVA LAPSI, NUORI JA PERHE SEKÄ MAAKUNNALLINEN PERHEKESKUS TOIMINTASUUNNITELMAN JA YHTEISTOIMINNAN LÄHTÖKOHTANA	6
1.3 LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN PALVELUJA YHTEENSOVITTAVA JOHTAMINEN JA ERI TOIMIJOIDEN ROOLIT	7
1.4. LAPSET, NUORET JA PERHEET ETELÄ-SAVOSSA	9
2 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN NYKYTILA ETELÄ-SAVOSSA	12
2.1 LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN KOKEMUKSIA HYVINVOINNISTA	12
3 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN PAINOPISTEET JA TOIMENPITEET	17
3.1. TOIMIMME PERHELÄHTÖISESTI LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVÄKSI	18
3.2 VAHVISTAMME HYVINVOINTIA, TURVALLISUUTTA, OSALLISUUTTA JA YHDENVERTAISUUTTA	18
3.3 LISÄÄMME VARHAISEN TUEN TARJOAMISTA LAPSILLE, NUORILLE JA PERHEILLE	24
3.4 TARJOAMME LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN TARPEISIIN PERUSTUVIA PALVELUJA	27
4 SEURANTA	34
4.2. PERHEKESKUSTOIMINNAN ARVIOINTI	34
5 KUNTAKOHTAINEN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN RUNKO	36
5.1 KUNNAN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMA JA YHTEYS MUIHIN SUUNNITELMIIN	36
5.2 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN KUNTAKOHTAISET TOIMENPITEET	38
5.3 OPISKELUHUOLTO	43
5.4 KUNTAKOHTAISEN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN ARVIOINTI	47

1 ETELÄ- SAVON LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMA JA TOIMINTAOHJELMA VUOSILLE 2022-2023

1.1 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN LAINSÄÄDÄNNÖLLINEN TAUSTA JA TAVOITTEET

Lastensuojelulain 12 §:n mukaan kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi suunnitelma, joka hyväksytään valtuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Etelä-Savossa kootaan yhteinen maakunnallinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma osana LAPE-muutosohjelmaa ja lasten, nuorten ja perheiden eri toimijoiden yhteistyötä. Siinä linjataan ja sovitaan yhteisistä tavoitteista ja painopistealueista lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin vahvistamiseksi. Maakunnallista suunnitelmaa täydennetään kuntakohtaisilla painopistealueilla. Tämä hyvinvointisuunnitelma koskettaa 0-29 -vuotiaita lapsia ja nuoria sekä heidän perheitään.

Kansallinen lapsistrategia hyväksyttiin eduskunnassa keväällä 2021. Lapsistrategian tavoitteena on lapsen oikeuksia kunnioittava yhteiskunta, jonka pohjana on YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Lapsistrategiaan on kirjattu lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen nykytila sekä keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet niiden edistämiseksi. Strategian tavoitteisiin sitoutetaan valtion ohella myös muut julkiset toimijat, etenkin kunnat ja kuntayhtymät, korkeakoulut ja opetuksen järjestäjät, järjestöt, seurakunnat sekä elinkeinoelämä.

Valtakunnallisessa nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa 2020–2023 on otettu pääteemoiksi nuorten syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden vahvistaminen. Syrjäytymistä ehkäistään tehokkaimmin varmistamalla jokaiselle nuorelle merkityksellisen elämän edellytykset. Näitä päämääriä tavoitellaan ohjelmassa kolmen tavoite kokonaisuuden kautta:

- 1) Nuorella on edellytykset sujuvaan arkeen – syrjäytyminen vähenee;
- 2) Nuorella on keinot ja taidot osallistumiseen ja vaikuttamiseen
- 3) Nuori luottaa yhteiskuntaan - yhdenvertaisuus ja turvallisuus vahvistuvat.

Etelä-Savon maakunnan hyvinvointisuunnitelmassa 2021-2024, joka kattaa koko väestön hyvinvointia koskevia tavoitteita ja indikaattoreita, linjataan seuraavat, myös lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia koskevat painopisteet:

Painopiste 1. Lisäämme yhdessä tekemistä ja alueellista yhteistyötä vahvistaaksemme asukkaiden osallisuutta ja yhdenvertaisuutta

Painopiste 2. Investoimme kestävään hyvinvointiin kehittämällä asukkaiden hyvän elämän edellytyksiä Etelä-Savossa

Painopiste 3. Vahvistamme ja kehitämme turvallisuuskulttuuria ehkäisemällä hyvinvointia vaarantavia riskitekijöitä

Etelä-Savon lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa linjataan näitä painopisteitä koskevat toimenpiteet sekä muita tärkeitä painopistealueita lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin vahvistamiseen sekä palveluihin sujuvoittamiseen.

Tämä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on laadittu vaiheeseen ennen uuden hyvinvointialueen toimintamallien ja kumppanuuksien rakentumista.

1.2 HYVINVOIVA LAPSI, NUORI JA PERHE SEKÄ MAAKUNNALLINEN PERHEKESKUS TOIMINTASUUNNITELMAN JA YHTEISTOIMINNAN LÄHTÖKOHTANA

Etelä-Savossa keskeisenä toimintatapana lapsi- ja perhelähtöiseen toiminnan, tuen ja palveluiden järjestämiseen on perhekeskustoiminta. Yhteisen työn lähtökohtana on hyvinvoiva lapsi, nuori ja perhe. Hyvinvoiva lapsi oppii ja kasvaa sekä hyvinvoivassa perheessä on sujuva arki. Jokainen lapsi ja nuori tarvitsee ympärilleen välittäviä aikuisia.

Yhteistyön toteutus perustuu YK:n lapsen oikeuksien noudattamiseen sekä lapsi-, nuori- ja perheystävälliseen toimintakulttuuriin. Lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteet tulee huomioida kaikissa kasvuympäristöissä: lapsen oikeus kehitykseen, syrjimättömyys, osallisuus ja lapsen edun ensisijaisuus. Lapsi- ja perheystävällisen toiminnan peruslähtökohtana ovat perheiden aito kohtaaminen ja heidän yksilöllisten tarpeiden huomioiminen. Perhe kohdataan yhtenä kokonaisuutena sekä lasten että vanhempien tilanne huomioiden ja muistaen että useat aikuiset ovat vanhempia.

Etelä-Savon perhekeskustoiminnan päätavoite on painopisteen siirtäminen varhaiseen tukeen, jota toteutetaan vahvistamalla avointa toimintaa ja tukea oikea-aikaisesti lapsen, nuoren ja perheen luonnolliseen arkiympäristöön. Perhekeskustoiminnassa vahvistetaan perheiden omia voimavaroja, tarjotaan varhaista tukea sekä järjestetään sujuvia, helposti saavutettavia sekä eri toimijoiden yhteensovitettuja palveluja. Palveluja ja niiden johtamista yhteensovittamalla saavutetaan kustannustehokkaita ja laadukkaita palveluja.

Etelä-Savon maakunnallisessa perhekeskustoiminnassa eri toimijoiden välisessä yhteistyössä

- verkostoidaan perheiden tarpeita vastaava avoin toiminta, varhainen tuki ja palvelut yhteensovitetuksi toimivaksi kokonaisuudeksi
- perustetaan, vahvistetaan ja kehitetään yhteisöllisiä kohtaamispaikkoja ja alueellisesti toimivia perhekeskuksia
- otetaan lapset, nuoret ja perheet mukaan toimintaa ja palveluja kehittämään, toteuttamaan sekä arvioimaan
- vahvistetaan lapsi- ja perheystävällistä toimintakulttuuria ja sen mukaisia toimintatapoja
- yhteensovitetään kaikkien lasten, nuorten ja perheiden kanssa toimivien (kunta, sote, järjestöt, seurakunta, yksityiset) toiminta, resurssit ja palvelut perhelähtöiseksi kokonaisuudeksi

- sovitaan tarvittavista yhteistyörakenteista ja käytännöistä perhelähtöisten integroitujen palvelujen tarjoamiseksi, yhteistyötä koordinoidaan ja johdetaan maakunnallisesti.

1.3 LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN PALVELUJA YHTEENSOVITTAVA JOHTAMINEN JA ERI TOIMIJOIDEN ROOLIT

Yhteensovittavalla johtamisella tavoitellaan hyvinvoinnin ja terveyserojen kasvun taittumista, saatavilla olevien voimavarojen tarkoituksenmukaista käyttöä ja soten, kuntien ja kaikkien lasten ja nuorten kanssa toimijoiden kykyä uudistaa toimintaansa aktiivisesti ja yhteisten tavoitteiden mukaisesti. (Perälä, Halme, Nykänen 2021; Perälä LAPE muutosohjelma 2016)

Tavoitteena on myös palveluiden integrointi siten, että niillä pystytään vastaamaan paremmin asiakkaiden yksilöllisiin tarpeisiin. Toimintaa integroitaessa keskeistä on tarkastella avointa toimintaa, varhaista tukea ja sen palveluita kokonaisuutena, ei yksittäisinä palveluina. Tavoitteet, päätöksenteko ja suunnitelmat tehdään yhdessä ja toimitaan yhteisten päämäärien ja tavoitteiden mukaan.

Yhteensovittavassa johtamisessa luodaan yhteisiä rakenteita ja sitoumuksia. Organisaatiot menettävät osan autonomiastaan, kun siirrytään toimijakeskeisyydestä kumppanuuteen.

Kuvio 1.

Yhteensovittavaa johtamista voidaan toteuttaa käytännössä huolehtimalla seuraavista asioista

- varmista yhteistyön edellytykset johtamisella

- yhtenäistä toimintakäytännöt
- vahvista osallisuutta ja kumppanuutta
- vahvista tarpeiden mukaiset palvelut
- varmista asiakasprosessien sujuvuus
- vahvista henkilöstön yhteistyöosaamista ja hyvinvointia

Maakunnallisessa perhekeskustoiminnassa kaikilla lasten, nuorten ja perheiden kanssa toimijoilla on oma erityisen tärkeä roolinsa. Kaikilla toimijoilla on yhteisvastuu asukkaidensa hyvinvoinnin edistämisestä, mutta kuntien rooli hyvinvoinnin rakentajana on ensisijainen. Soten rooli on tukea ja toimia yhteistyössä kuntien ja muiden toimijoiden kanssa. Toimintaa ja palveluja suunnitellaan, koordinoidaan ja toteutetaan eri toimijoiden yhteistyössä ja kumppanuudessa. Kaikkien toimijoiden tulee vahvistaa lasten, nuorten ja perheiden ääntä ja osallisuutta sekä edistää lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamista päätöksenteossa.

Maakunnallinen lasten, nuorten ja perheiden johtoryhmä

Etelä-Savoon on perustettu vuonna 2018 maakunnallinen lasten, nuorten ja perheiden johtoryhmä. Johtoryhmän tavoitteena on toimia johtamisen yhteistyörakenteena, jossa yhteensovitetaan strategioita, toimintamalleja, perhekeskustoiminnan johtamista ja koordinoitua, tuen ja palveluiden kokonaisuutta. Yhteistyöllä tavoitellaan palvelukokonaisuuteen liittyvien eri osa-alueiden kokonaisvaltaista yhteistä näkemystä ja linjauksia. Työryhmässä on nimetyt jäsenet kaikista lasten, nuorten ja perheiden kanssa toimijoista: tulevan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystyöpalvelut, kuntien palvelut, järjestöt, evankelisluterilaiset seurakunnat ja yrityksiä edustava järjestö. Johtoryhmän jäsenyys on edustuksellinen ja jokainen jäsen edistää yhteisesti asetettuja tavoitteita omissa verkostoissaan. Työryhmän toiminta kytketään osaksi tulevan maakunnan valmistelua ja siinä otetaan kantaa lasten, nuorten ja perheiden palvelukokonaisuuteen liittyviin kysymyksiin. Johtoryhmä tukee yhteisten monialaisten toimintamallien ja perhekeskustoiminnan sisältöjen siirtymistä osaksi Etelä-Savon hyvinvointialuetta.

Etelä-Savon nuorten vaikuttajaryhmä

Etelä-Savon maakunnassa toimii nuorten vaikuttajaryhmä, jonka vaikuttaja tapaamisissa nuoret ovat nostaneet esille heille keskeisiä asioita maakunnastaan. Etelä-Savon nuorille maakunta tarjoaa luonnonläheisen kasvuympäristön. Nuoret arvostavat arjen tärkeitä asioita: hyviä ihmissuhteita, itsensä löytämistä, monipuolista vapaa-aikaa, luotettavaa ympäristöä, jossa saa tukea ystävilta ja kavereilta sekä nuorten kanssa toimivilta aikuisilta ja ammattilaisilta. Heille tärkeää ovat kohtaamiset niin kasvotusten kuin sosiaalisessa mediassakin. Nuoret lähtevät usein opiskelujen perässä muihin maakuntiin tai maakunnan sisällä toiselle paikkakunnalle. Pienemmissä kunnissa tämä tapahtuu jo toisen asteen opintojen yhteydessä. Nuoret ovat vaikuttajatapaamisissa nostaneet esille liikkumisen haasteet maakunnassa johtuen huonosta joukkoliikenteen kattavuudesta ja liikennöinnistä. Nuorten mielestä maakunnasta tulisi enemmän nostaa esille sen kaunista ja ainutlaatuista luontoa sekä vesistöjä, mihin monet ihmiset vapaa-ajallaan hakeutuvat.

1.4. LAPSET, NUORET JA PERHEET ETELÄ-SAVOSSA

Etelä-Savon maakunnassa on kuntia, joita suurinta osaa kuvaa maaseutumaisuus ja vesistöjen halkoma luonto. Kunnista kolme on saaristokuntia (Enonkoski, Puumala, Sulkava) ja kolme saaristo-osakuntaa (Hirvensalmi, Mikkeli, Savonlinna).

Vuoden 2020 lopussa tulevan Etelä-Savon hyvinvointialueen kunnissa oli yhteensä 132 702 asukasta. Vuoden 2019 lopussa asukkaita oli 134 314. Vuodessa asukasmäärä on pudonnut 1639 henkilöllä.

Taulukko 1: Etelä-Savon väestö ikäryhmittäin 31.12.2020, Tilastokeskus

Väestö 31.12. muuttujina Vuosi, Alue, Tiedot ja Ikä

	Väestö 31.12.				
	Yhteensä	0-17	18-64	65-74	75-
2020					
Enonkoski	1 369	196	646	273	254
Hirvensalmi	2 156	277	1 082	466	331
Juva	5 932	849	2 917	1 139	1 027
Kangasniemi	5 312	769	2 591	1 048	904
Mikkeli	52 583	8 995	29 296	7 933	6 359
Mäntyharju	5 676	801	2 749	1 187	939
Pertunmaa	1 654	218	796	340	300
Pieksämäki	17 375	2 511	9 101	3 206	2 557
Puumala	2 137	202	995	553	387
Rantasalmi	3 364	475	1 690	672	527
Savonlinna	32 662	4 801	17 145	5 896	4 820
Sulkava	2 482	276	1 229	515	462

Syntyneiden määrä on ollut vuonna 2020 Etelä-Savon hyvinvointialueella 763 lasta, vuonna 2019 syntyi 788 lasta. Etelä-Savon hyvinvointialueella on vähiten 0-6 -vuotiaita suhteessa hyvinvointialueen kokonaisasukasmäärään, kun osuutta verrataan Suomen muiden hyvinvointialueiden lasten osuuteen. Vuonna 2020 osuudet vaihtelivat Etelä-Savossa kunnittain Puumalan 2,2 prosentista Mikkelin 5,8 prosenttiin.

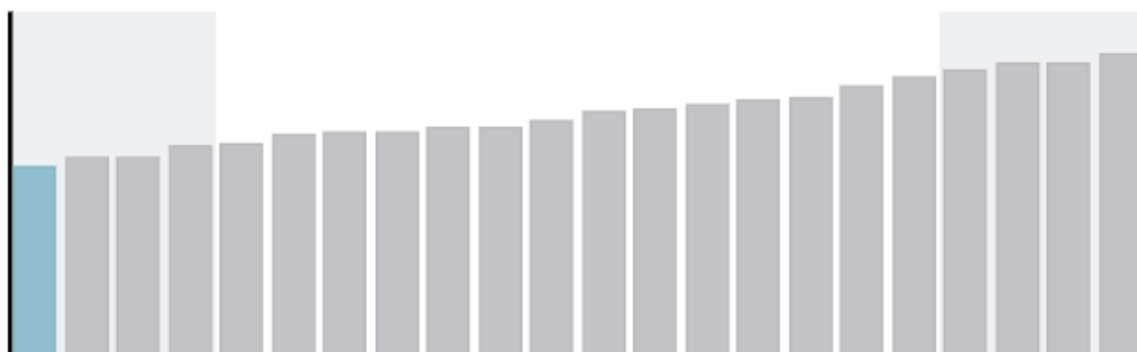
Taulukko 4: Elävänä syntyneet Etelä-Savossa kunnittain (2020, Tilastokeskus/StatFin)

	2020
	Elävänä syntyneet
MK10 Etelä-Savo	763
Enonkoski	10
Hirvensalmi	11
Juva	30
Kangasniemi	26
Mikkeli	405
Mäntyharju	14
Pertunmaa	11
Pieksämäki	83
Puumala	5
Rantasalmi	19
Savonlinna	140
Sulkava	9

Taulukko 2: 0-6-vuotiaat, % väestöstä (2020), www.proto.thl.fi

0 - 6-vuotiaat, % väestöstä

Etelä-Savo:
5 %

Koko maa: 6,6 ■ Valittu hyvinvointialue ■ 4 alinta ja 4 ylintä

Taulukko 3: Lasten osuus, % väestöstä kunnittain (2020), proto.thl.fi/tietoikkuna ja sotkanet.fi

Etelä-Savo/ Koko maa %	Enonkoski	Hirvensalmi	Juva	Kangasniemi	Mikkeli	Mäntyharju
0–1-vuotiaat (1,2/1,7)	1,3	1,2	1,0	0,9	1,5	0,8
0–6-vuotiaat (5/6,6)	4,5	4,8	4,6	4,4	5,8	4,2
0–17-vuotiaat (15,4/18,8)	14,3	12,8	14,3	14,5	17,1	14,1
	Pertunmaa	Pieksämäki	Puumala	Rantasalmi	Savonlinna	Sulkava
0–1-vuotiaat	1,1	1,2	0,7	1,1	0,9	0,7
0–6-vuotiaat	3,6	4,7	2,2	4,7	4,4	3,1
0–17-vuotiaat	13,2	14,5	9,5	14,1	14,7	11,1

Perherakenteen osalta voidaan todeta, että Etelä-Savossa on keskimääräistä hieman enemmän yhden vanhemman perheitä kuin koko maassa (Etelä-Savo 24,7 %, koko maa 23,3 %).

Taulukko 7: Yhden vanhemman perheet, % lapsiperheistä (2020), www.proto.thl.fi

Yhden vanhemman perheet, % lapsiperheistä

Etelä-Savo:
24,7 %

Koko maa: 23,3   ■ Valittu hyvinvointialue   ■ 4 alinta ja 4 ylintä

2 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN NYKYTILA ETELÄ-SAVOSSA

2.1 LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN KOKEMUKSIA HYVINVOINNISTA

Etelä-Savon alueelta on koottu hyvinvointitietoa seuraavilla tavoilla:

- kouluterveyskyselyjä on käytetty laajasti maakunnallisessa ja kunnallisessa hyvinvointityössä
- Finlapset- kyselytutkimus tuloksia käytetään laajasti maakunnallisesta hyvinvointityössä. Finlapset kyselytutkimus on jatkoa THL:n Lasten terveys, hyvinvointi ja palvelut (LTH) - tutkimukselle.

Alle kouluikäiset ja perheiden kokemukset

Lasten ja vanhempien kokemuksia perheiden hyvinvoinnista ja tuen tarpeesta saadaan Finlapset-tutkimusten tuloksista ja Etelä-Savon perheille suunnatusta kyselystä.

FinLapset -tutkimusten tulokset

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteuttaa neljän vuoden välein valtakunnallisen ja säännöllisesti toteutettavan FinLapset-kyselytutkimuksen. FinLapset- kyselytutkimus tuottaa säännöllistä seuranta tietoa alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä hyvinvoinnista, terveydestä sekä lapsiperhepalveluiden käytöstä ja palvelukokemuksista.

Kyselytutkimuksen tiedonkeruu kohdistuu 3-6 kk vauvoihin sekä 4-vuotiaisiin lapsiin perheineen. Tutkimus toteutetaan joka toinen vuosi vuorotellen vauvaperheille ja nelivuotiaiden lasten perheille. Perheet saavat tiedon vapaaehtoisesta tutkimuksesta

neuvolan terveydenhoitajalta. Tutkimus tuottaa tietoa laajasti eri lapsiperhepalvelujen käyttöön. Tutkimustuloksilla on suuri merkitys hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Tutkimustuloksia käytetään myös päätöksenteossa esimerkiksi lapsiperhepalvelujen kehittämisessä sekä terveys-, sosiaali- ja koulutuspolitiikan suunnittelussa ja arvioinnissa. Jatkossa saadaan kyselytutkimuksen avulla verrannollista tietoa alueen muutoksista ja kehityskohteista.

Kansallisessa Finlapset (THL) tutkimuksessa 2020 nousi esille, että koko maahan verrattuna Etelä-Savossa vauvaperheiden synnyttäneet vanhemmat tuntevat olonsa yksinäisemmiksi (Etelä-Savo 15,8% , koko maa 11,5%). Toisen vanhemman kohdalla vastaavaa yksinäisyyttä ei ole nähtävissä (Etelä-Savo 1,1% ja koko maa 2%).

Etelä-Savossa 37 % odottavista äideistä on kokenut masennusoireita vauvan odotusaikana, mikä on 8 % enemmän kuin maassa keskimäärin. Vastaavasti toisella vanhemmalla masennusoireilua vauvan odotusaikana on ollut vähemmän kuin koko maassa keskimäärin (Etelä-Savo 7,9% ja koko maa 12,7%). Osallisuuden vanhemmat kokevat Etelä-Savossa suuremmaksi verrattuna valtakunnalliseen tasoon.

Lisäksi kyselytutkimuksen perusteella Etelä-Savossa perheen elintaso näyttäytyy useampien indikaattoreiden osalta olevan heikempi kuin valtakunnallisesti. Perheiden tuen tarve niin odotusaikana kuin syntymän jälkeen näyttää Etelä-Savossa olevan suurempaa verrattuna koko maan vastaaviin lukuihin. Samalla huomattavissa on, että perheet käyttävät saatavilla olevia palveluita enemmän kuin valtakunnallisesti. Päihteiden käytön osalta Etelä-Savossa tupakointi on hieman runsaampaa sekä humalahakuinen juominen vauvan syntymän jälkeen, mutta raskauden aikana alkoholin käyttö vähäisempää. Koronan vaikutus on huolestuttanut useamman indikaattorin perusteella Etelä-Savossa vanhempia selkeästi enemmän kuin keskimäärin koko maassa. Koettu terveys Etelä-Savossa vanhemmilla on verrannollisesti parempi kuin koko maassa.

Perheiden kysely

Yhtenä perhekeskustoiminnan arvioinnin osana järjestettiin perheiden kysely 2020. Vastauksia tuli kuuden kunnan alueelta Pieksämäki (181), Mikkeli (172), Mäntyharju (16), Puumala (11), Hirvensalmi (7), Kangasniemi (1).

Perheiden lapsiperhearjen sujuvuutta helpottaa eniten isovanhempien (67%) ja sukulaisten ja ystävien apu (40%). Arjen helpotusta toi myös järjestöjen ja seurakunnan toiminta (n. 25%), lasten ja perheiden palvelut (17%), joista erityisesti varhaiskasvatus sekä sote-palveluista perheohjaus ja perhetyö ja neuvola. Eniten tietoa eri toimijoista hankitaan omien tuttavien ja verkostojen kautta sekä eri toimijoiden omilta sivuilta.

Perheiden nostamia keinoja, joilla erityisesti voidaan tukea arjen muutostilanteissa, kuten muutto, ero, lapsen koulun vaihtuminen tai läheisen sairastuminen

- helposti saatavilla olevalla tiedolla, tuella ja matalan kynnyksen palveluilla
- tarjoamalla keskustelu mahdollisuutta sekä antamalla avointa neuvontaa ja ohjausta
- kuuntelemisen taito on tärkeä
- aktiivisesti apua tarjoamalla

- konkreettisella kotiin annettavalla lasten- ja kotihoitoavulla
- vertaistuellalla
- kaikkien perheen jäsenten yhdenaikaisella tukemisella
- toimijoiden välisellä saumattomalla yhteistyöllä sekä ketterillä palveluilla
- maksuttomalla lyhytaikaisella avulla, joka järjestyy ilman jonoja ja turhaa byrokratiaa

Perheiden mukanaolosta toteutuu mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen (67% erittäin hyvin/hyvin) ja perusopetuksen toimintaan (63% erittäin hyvin/hyvin). Tarpeiden kuuleminen ja aito kohtaaminen palveluissa oli korkealla tasolla kaikilla toimijoilla: varhaiskasvatuksessa (86% erittäin hyvin/hyvin) sosiaali- ja terveyspalveluissa (85%), perusopetus (75%), järjestöt (56%), seurakunta (54%). Esimerkkinä hyvästä kohtamisesta mainintoja tuli eniten varhaiskasvatukseen, neuvolaan, kouluterveydenhuoltoon, perusopetukseen sekä seurakuntaan ja diakoniapalveluihin.

Eniten lapsiperheiden viime aikoina käyttämien palveluiden joukossa olivat suun terveydenhuolto, kouluterveydenhuolto, perusopetus, lastenneuvolapalvelut, varhaiskasvatus, lääkäripalvelut, kulttuuri- ja liikuntapalvelut sekä kelan palvelut. Yhteydenotto koettiin helpoimmaksi ja asiointi sujuvaksi neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa.

Palveluiden parantamisessa nostettiin esiin

- sähköinen ajanvarausjärjestelmän kehittäminen
- laajempi ja voimakkaampi palveluiden markkinointi
- lisää nuorisotiloja ja nuorten vapaa-ajanviettomahdollisuuksia
- matalan kynnyksen palveluita lisää
- enemmän ilta- ja viikonloppuaikoja
- enemmän edullisempia palveluja

Peruskoululaiset ja nuoret

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilaa Etelä-Savossa tarkastellaan kouluterveyskyselyn 2021 sekä yksittäisten muiden aineistojen perusteella. Kouluterveyskysely toteutetaan joka toinen vuosi ja kyselyyn ovat vastanneet perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaiset sekä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1.-2-vuoden opiskelijat jo usean vuoden ajan. Perusopetuksen 4. ja 5. luokkalaiset ja heidän huoltajansa ovat tulleet mukaan vuodesta 2017 alkaen. Vuonna 2021 kouluterveyskyselyssä ovat olleet mukana kaikki Etelä-Savon kunnat.

Myönteisiä muutoksia

- Lasten eli 4.-5. luokkalaisten kokemus mahdollisuudesta keskustella koulussa aikuisten kanssa mieltä painavista asioissa on parantunut Etelä-Savossa keskimäärin, 2017: 48,4 % 2021: 57,3 % (koko maa 2021: 56,1 %) . Myös ammatillisessa koulutuksessa opiskelijoiden kokemus oli hieman parantunut sekä tytöillä että pojilla, sukupuoli yhteensä 2019: 52,7 %, 2021: 55,8 % (koko maa 2021: 51,7 %).

- Vanhemman liiallisen alkoholinkäytön kokemus 4.-5. luokkalaisilla on vähentynyt edelliseen kouluterveyskyselyyn verrattaessa, 2019: 2,6 %, 2021: 1,9 % (koko maa 2021: 1,8 %).
- 4- 5 luokkalaisten poikien keskusteluyhteys vanhempien kanssa parantunut, hyvä keskusteluyhteys 2017: 59,7 %, 2021: 64,8 % (koko maa, pojat 2021: 64,0 %).
- Harrastaminen on yleistä kaikissa tutkimusryhmissä, vaikka perusopetusikäisillä tapahtunut pientä laskua vuodesta 2019. Harrastaa jotakin vähintään kerran viikossa (2021):
  - 4.-5. lk: 85,8 % (koko maa: 86,3 %)
  - 8.-9. lk: 95,3 % (95,8 %)
  - lukio: 98,3 % (98,0)
  - ammatillinen: 93,7 % (91,8 %)

Kielteisiä muutoksia

- Yksinäisyyden kokemus nuorilla on kasvanut, mutta ei yli maan keskitason
  - 8-9. luokkalaiset tytöt kokevat yksinäisyyttä 22,2 % joka oli sama luku kuin maassa keskimäärin. **Yksinäisyyden tunteen kasvu on vuodesta 2019 8,2 %.** Myös pojilla lisääntynyt hieman, 2021: 7,7 %
  - Lukiolaisista yksinäisyyttä kokee 16,1 %, kun vuonna 2019 itsensä yksinäiseksi tunsi 10,1 %, tytöt 2019: 13,3 %, 2021: 20,9 % (koko maa 2021: 22,6 %)
  - Ammatillisen koulutuksen opiskelijoilla yksinäisyyden kokemus lisääntynyt, yksinäisyyttä koki vuonna 2021 pojista 8,4 % ja tytöistä 24,7 % (koko maa 2021: pojat 10,2 %, tytöt 26,4 %)
- Mahdollisuus keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista on lukiolaisten kokemuksen mukaan vähentynyt, erityisesti pojilla, pojat 2019: 58,0 %, 2021: 51,1 %, tytöt 2019: 48,9 %, 2021: 47,2 %
- Tyttöjen hyvinvointi on heikentynyt kaikissa nuorten tutkimusryhmissä, esim. kokee terveydentilansa keskimääräiseksi tai huonoksi -indikaattorin osuudet lisääntyneet selvästi, samoin hyvä keskusteluyhteys vanhempien kanssa -indikaattorin osuus pienentynyt
  - Esim. eteläsavolaisten 8-9 luokkalaisista tytöistä piti koulunkäynnistä vuonna 2019 61,4 %, kun se vuoden 2021 kyselyn perusteella oli 54,3 %. Pudotusta 7,1 %. Vastaavassa ikäryhmässä poikien koulutyytyväisyys oli noussut hieman eli 0,6 %.
  - 8-9 luokkalaisista tytöistä 36,4 % kokee terveydentilansa keskimääräiseksi tai huonoksi, kun aikaisemmin vuonna 2019 tulos ikäluokasta oli 26,7 %. Vastaavassa ikäluokassa pojista koki samoin 15,3 %.
- 8-9 luokkalaista alle 8 tuntia vuorokaudessa nukkuvien nuorten osuus on kasvanut koko ikäluokassa 3,8 % kahden vuoden takaisesta, pojilla 4,1 % ja tytöillä 3,6 %.

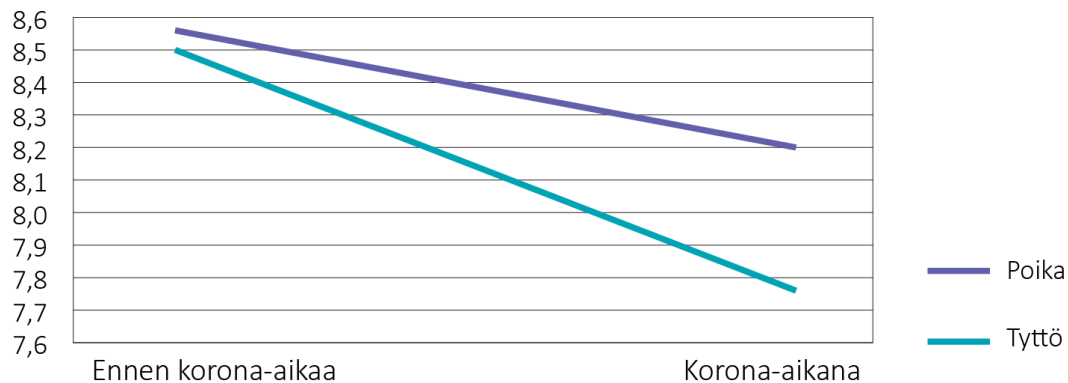
Koronan vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin

Kouluterveyskyselyssä kysyttiin vuonna 2021 myös koronan vaikutuksista lasten ja nuorten elämään. Tulosten mukaan koronaepidemian vaikutukset Etelä-Savon lasten ja nuorten arkeen näyttäytyivät saman suuntaisesti kuin maassa keskimäärin. Koronaepidemia on vähentänyt yhteydenpitoa isovanhempiin Etelä-Savossa, mutta keskimääräistä vähemmän

kuin muualla suomessa asuvilla lapsilla. Koronaepidemian aikana erityisesti tytöt ovat olleet huolissaan siitä, että läheinen saa koronavirustartunnan, ei niinkään siitä, että itse sairastuu. Tulosten mukaan koronaepidemia vähensi lasten ja nuorten yhteydenpitoa kavereihin saman suuntaisesti kuin koko maassa. Tuloksista voidaan myös päätellä, että Etelä-savolaiset lapset ja nuoret kokivat saaneensa tukea ja apua oppimiseen etäopetuksen aikana sekä koulunkäyntiin lukukauden aikana hieman keskimääräistä enemmän kuin maassa keskimäärin. (Liite 1, koronavaikutukset).

Korona-ajan tuomat riskit lasten ja nuorten hyvinvoinnille liittyvät valtaosin pandemian hillitsemiseksi valittuihin toimenpiteisiin ja toimenpiteistä seuranneisiin nuorten ystäväpiiriin, opiskelun, harrastusten ja tilakokemuksen muutoksiin. Erityisenä haasteena on eriarvoistuminen, jos fyysinen, henkinen tai materiaallinen pahoinvointi kasaantuu niille, joiden resurssit ovat jo alun perin muita heikompia. Myös sosiaali- ja terveysministeriön asettaman koronatyöryhmän arvioissa tuodaan laajasti ilmi lasten ja nuorten hyvinvoinnin vajeiden kasvun ja kasautumisen ilmiöitä korona-aikana. Turvattomuus, ahdistus ja muut mielen hyvinvointiin vaikuttavat kysymykset ovat näkyneet esimerkiksi auttavissa puhelin- ja nettipalveluissa. Koronan lopulliset vaikutukset nuoriin tulevat näkyviin vasta myöhemmin. Koronapandemia vaikuttaa nuorten hyvinvointiin ja terveyteen vielä pitkään. (Valtioneuvosto 2021.)

Tyytyväisyys elämään ennen koronapandemiaa ja sen aikana. 15–25-vuotiaiden kouluarvosanojen 4–10 keskiarvot sukupuolittain.

KUVIO yllä. 15–25-vuotiaiden nuorten elämään tyytyväisyyden muutos ennen ja jälkeen korona-ajan alun sukupuolen mukaan.

Hyvinvoinnin ja tyytyväisyyden heikentyminen ei ole yllättävää, sillä monet koronarajoituksista ovat vaikuttaneet erityisen voimakkaasti lasten ja nuorten elämän keskeisiin osa-alueisiin, kuten opetukseen ja kasvatukseen, kaverisuhteisiin, harrastustoimintoihin ja julkisiin sekä puolijulkisiin hengailupaikkoihin. Myös nuorten työttömyys ja työvoimapaalveluiden käyttö ovat lisääntyneet korona-aikana (Lahtinen & Haikkola 2021), mikä aiheuttaa todennäköisesti huolta toimeentulosta ja heijastuu siten elämäntyytyväisyyteen. (Nuorten tyytyväisyys elämään korona-ajan ensimmäisen puolen vuoden aikana, Nuorisotutkimus verkosto; Jenni Lahtinen ja Sami Myllyniemi)

Päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten arjessa on huomattu perheiden hyvinvoinnin heikkeneminen. Ilmenemismuotoja on erilaisia lasten ja nuorten iästä riippuen. Kaiken oirehdivinnan osalta on mahdotonta sanoa, mitkä ovat koronavaikutuksia ja mikä kehitys on alkanut kenties jo aiemmin, mutta korona on kielteistä kehitystä edelleen vahvistanut.

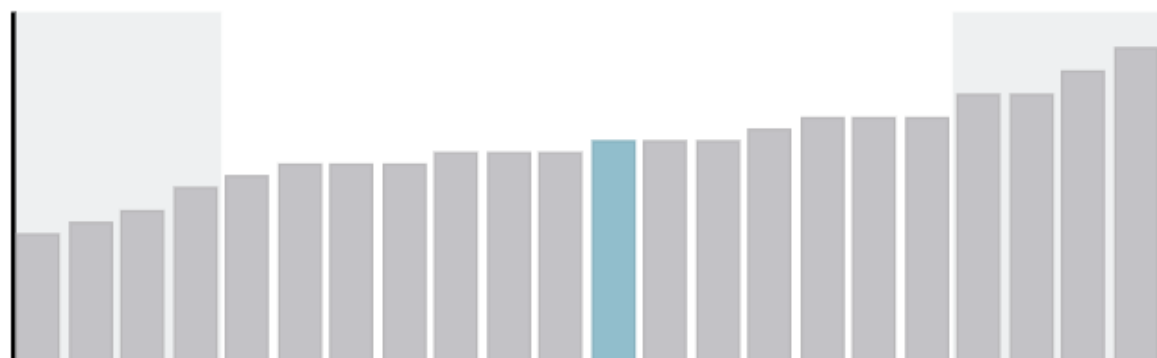
Turvallisuus ja kasvuympäristö

Etelä-Savon osalta on tapahtunut muutosta positiiviseen 4.-5.-luokkalaisten haitallisesta kokemuksesta vanhempien liiallisesta alkoholinkäytöstä. Edellisessä mittauksessa luku oli maan korkein (2,6 %), mutta nyt se on vain hieman yli maan keskiarvon (1,9 %). Toisaalta lukio-opiskelijat kokevat vanhempiensa liiallisen alkoholin käytön aiheuttavan haittaa (7,3 %) useammin kuin maassa keskimäärin (6,1 %).

Taulukko 8: Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttanut haittaa, % 4. ja 5. luokan oppilaista, (2021), www.proto.thl.fi

Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttanut haittaa, % 4. ja 5. luokan oppilaista (2017-)

Etelä-Savo:
1,9 %

Koko maa: 1,8 ■ Valittu hyvinvointialue ■ 4 alinta ja 4 ylintä

3 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN PAINOPISTEET JA TOIMENPITEET

Etelä-Savon lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointisuunnitelmassa on tavoitteena määritellä yhteinen tavoitetila painopistealueista ja keinoista, joilla vahvistetaan perheiden hyvinvointia ja omia voimavaroja sekä autetaan tarpeen mukaisilla palveluilla oikea-aikaisesti. Suunnitelmassa mainitaan yhdessä kehitettyjä esimerkkejä ja menetelmiä, joita kaikkien kannustetaan kokeilevan omassa työssään.

3.1. TOIMIMME PERHELÄHTÖISESTI LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVÄKSI

Lapsi- ja perheystävällinen yhteistoiminta edellyttää isoa toimintakulttuurin, -tapojen ja asenteiden muuttumista organisaatio lähtöisestä ajattelusta perhelähtöiseen kokonaisuuksien tarkasteluun. Etelä-Savossa on otettu käyttöön systeeminen työskentelymalli. Lastensuojelun ja lapsiperheiden sosiaalityön henkilöstö on koulutettu systeemisen työtteen käyttöön. Uudenlaiset työskentelyä palvelevat tiimirakenteet on luotu ja perheterapeutit tukevat systeemistä työskentelyä. Lasten, nuorten ja perheiden johtoryhmässä on linjattu, että systeemisen työtteen käyttöönottoa laajennetaan lapsi- ja perhepalveluissa

- vahvistaa lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta lisäämällä sitä edistäviä menetelmiä arjen työssä ja päätöksenteossa
- lisätä lapsiystävällistä toimintakulttuuria vahvistavien työmenetelmien käyttöä: lapsivaikutusten arviointi, lapsiystävällinen kunta ja -maakunta sertifikaatti, perheystävällinen työpaikka ja lapsibudjetointi
- sopia yhteistyön vastuuhenkilöt ja mahdollistaa lasten, nuorten ja perheiden mukanaolo toiminnassa ja palveluiden kehittämisessä ja arvioinnissa
- suunnitella ja toteuttaa maakunnallisessa yhteistyössä sellaiset palvelukokonaisuudet, joista perheet hyötyvät. Esimerkkinä näistä mm. jotkut ryhmämuotoiset palvelut (perhevalmennus), joissa pienissä kunnissa ei ole riittävästi perheitä tai erityistä osaamista vaativat palvelut (lastensuojelu)
- mahdollista perheille helppo yhteydenotto toimijoihin ja tarjota tukea hyvinvoinnin vahvistamiseen, ei vasta sitten kun ongelmat ovat jo syntyneet

3.2 VAHVISTAMME HYVINVOINTIA, TURVALLISUUTTA, OSALLISUUTTA JA YHDENVERTAISUUTTA

Kaikkien tehtävänä on tukea ja vahvistaa lapsen, nuoren ja hänen läheistensä hyvinvointia. Työn perustana on aito kohtaaminen, kuuleminen ja huolen tunnistaminen sekä mitä kuuluu -kysymyksen esittäminen. Arjen huolet tulee tunnistaa ja asiat ottaa puheeksi.

Perhekeskustoiminnassa perheet otetaan aktiivisesti mukaan sekä mahdollistetaan vapaaehtoisuuteen pohjautuva kansalaislähtöinen toiminta. Eteläsavolaiset perheet pitivät onnistuneen palvelun keskeisenä kriteerinä aitoa kohtaamista.

Taulukko/kuva 9: Aidon kohtaamisen huoneentaulu (LAPE Etelä-Savo muutosohjelma 2018)

Lapsen ja nuoren hyvinvoinnin, turvallisuuden, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden takaamiseksi meidän tulee varmistaa, että

- jokaisella lapsella ja nuorella on vähintään yksi turvallinen ja pysyvä aikuissuhde
- huomioimme jokaisen yksilölliset tarpeet ja ainutlaatuisuuden
- huomioimme heidän toimintakykyyn vaikuttavat eri osa-alueet: fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen
  - jokaisella on oma merkityksellinen juttu ja he tuntevat kuuluvansa itselle tärkeään joukkoon
  - kunnioitamme jokaisen omaa tilaa ja omia kiinnostuksen kohteita
  - kohtaamme aidosti ja yhdenvertaisesti lapsia ja nuoria sekä heidän läheisiään
  - mahdollistamme lasten ja nuorten osallisuuden omassa asiassaan ja vaikuttamisen heitä koskeviin asioihin
  - lasten ja nuorten perheenjäsenet ja läheiset saavat tarvittaessa tukea omassa kasvatustehtävässään ja parisuhteessaan

Maakunnallisia painopistealueita ja keinoja lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin vahvistamiseksi:

Painopisteet	Keinot/tavat/ menetelmät				
	Pienet lapset	Koululaiset	Nuoret	Koko perhe	Erityistä
Hyvät elintavat	Elintapaohjaus neuvolatarkastuksen mukaan Vahvuutta vanhemmuuteen -ryhmät Tunne ja vuorovaikutus -kasvatus	Hyvän välipalan mahdollistaminen Toiminnallista opetusta lisää Tunne-, vuorovaikutus- ja turvataito- kasvatus Elintapaohjaus	Päihitteetöminen vaihtoehtojen tarjoaminen esim. nuorisopalvelut, harrastustoiminta Tunne-, ja vuorovaikutus- ja turvataitokasvatus Elintapaohjaus	Neuvokas perheyöskentely	Otetaan puheeksi Lisätään liikettä Moniammatillinen neuvokas perhetyön koulutusta ja kokeiluja
Omat juttu/ harrastus kaikille	Mahdollisuus tutustua ja kokeilla	Yksi kerho-/ harrastetilapäivä viikossa, myös kuljetusoppilaille mahdolliseksi Mahdollisuus tutustua ja kokeilla	Erialaisten vapaa-ajan vaihtoehtojen tarjoaminen	Mahdollistetaan perheen yhteisiä juttuja	Mahdollistetaan osallistuminen: aikataulutus, kulkeminen, kokeileminen, eri toimijat yhdessä, edullisuus, tiedotus
Lapsi - ja perhelähtöinen vuorovaikutus	Lasten osallisuus: esim. kiva päivä, -työskentely lapsiryhmien kanssa. Lapset puheeksi Systeeminen työskentely	Luokkien kanssa työskentely lukuvuosittain, osallisuus-työkalu Lapset puheeksi Systeeminen työskentely	Lapset puheeksi Systeeminen työskentely	Lapset puheeksi Systeeminen työskentely	Lasten ja nuorten toimijuuden tunnustaminen Etelä-Savoon Lapset-puheeksi kouluttajakoulutus
Lasten ja nuorten vaikuttaminen		Oppilaskunnat Lasten parlamentti	Nuoret vaikuttajat Etelä-savo, kuntien nuorisovaltuusto	Perheparlamentti	Lapsivaikutusten arviointi käyttöön osana päätöksentekoa
Hyvinvoinnin tuki/ avoin toiminta	Avoin varhaiskasvatus Kahvilat, kerhot, ryhmät	Kerhot	Ohjaamot/nuorisotilat Ohjaus ja neuvonta	Perheiden kohtaamispaikat Perheneuvo Avoimet perheillat	Kohtaaminen Perhelähtöinen tiedottaminen, toiminta ja tuki Järjestöjen seurakunnan kansalaislähtöistä toimintaa Kumppanuus, yhteinen intressi

Turvallisuus

Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti turvalliseen kasvuympäristöön. Hyväksyvässä, turvallisessa ja kannattelevassa kasvuympäristössä lapselle rakentuu rauhassa ja pidemmällä ajanjaksolla sisäinen emotionaalinen turvallisuus. Emotionaalinen turvallisuus näkyy lapsen uskalluksena näyttää ja ilmaista tunteensa. Jokaisella lapsella on oltava vähintään yksi turvallinen aikuinen elämässään.

Turvallisuuden ja hyvän kasvuympäristön luominen tapahtuu myös lapsen ja nuoren oman oppimisen kautta. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitys, kaveritaidot ja erilaisuuden ymmärtäminen ovat tärkeitä. Turvataitoja tarvitaan, jotta lapsi ja nuori osaa suojata itseään ja omaa turvallisuuttaan. Näiden taitojen edellytyksenä on, että lapsen ja nuoren kasvuympäristö on tukenut hänen terveen itsetuntonsa kehittymistä.

Koti on lapsen tärkein kasvuympäristö. Muissa yhteisöissä kuten päiväkodeissa ja kouluissa voivat aikuiset, lapset ja nuoret yhdessä tehdä paljon sen eteen, että jokainen tuntisi kuuluvansa joukkoon ja olevansa hyväksytty. Ottaessasi turvallisuuden puheeksi niin pienten lasten kuin nuorten kanssa, voit käyttää tukenasi Turva 10 -kysymyksiä. Niiden käyttöön on perehtynyt kasvatuksen ja sote-alan ammattilaisia. Jokaisessa kunnassa laaditaan koulukohtaiset turvallisuussuunnitelmat.

Lapset oikeuksien sopimuksessa todetaan muun muassa, että lapsella on oikeus hyvään elämään. Hyvän elämän malleja on monenlaisia, mutta aikuisten täytyy aina suojella lasta väkivallalta ja huonolta kohtelulta, eikä lasta ei saa satuttaa millään tavalla.

Lapsella on oikeus saada koti, ruokaa ja vaatteita. Lapsella on oikein haaveilla myös tavanomaisista lapsen ja nuoren elämään liittyvistä asioista kuten puhelin, harrastukset. Valtion ja kuntien pitää auttaa vanhempia niin, että lapsi voi elää turvallisesti. Aikuisten täytyy suojella lasta huumeilta ja seksuaaliselta häirinnältä. www.lapsenoikeudet.fi

Yhteiskunnan kehityksen kannalta on tärkeää tarjota tukea myönteiseen vanhemmuuteen niin, ettei vanhempien tarvitse arjen paineissa turvautua fyysisen tai henkisen väkivallan käyttöön. Vanhempia auttamalla autetaan lasten tilannetta. Lapsi oppii vanhemmiltaan mallintamalla. Kun hän oppii ratkaisemaan ongelmia ilman väkivaltaa, hän osaa sen aikuisenakin.

Suositteluvia keinoja turvallisuustyöskentelyssä

- otetaan turvallisuus puheeksi lasten ja nuorten kanssa Turva10 kysymysten avulla
- kysy lapselta missä sinun on hyvä olla?
- seksuaalikasvatuksen hyödyntäminen

Osallisuus

Osallisuus on kokemus kuulumisesta joukkoon sekä kokemus siitä, että on mahdollisuuksia vaikuttaa itselleen merkityksellisiin asioihin. Osallisuus on huomioitava yhteiskunnan eri osa-alueilla, myös osana päätöksentekoa.

Lapsen osallisuus on sekä lapsen perus- ja ihmisoikeus että osa jokaisen lapsen ja nuoren arkielämää. Lapsen osallisuudessa on kyse ennen kaikkea siitä, miten lapsi voi olla mukana omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa ja kokea pääsevänsä osallistumaan. Usein lapsen ja nuoren osallisuus mahdollistuu aikuisten tuella ja myötävaikutuksella niin arkisissa tilanteissa kuin juridisissa menettelyissäkin.

(Kansallinen lapsistrategia 2021. Valtioneuvosto)

Osallisuuden edistämisessä tulee ottaa huomioon osallisuuden eri osa-alueet (tieto-, toiminta-, palvelu- ja päätösosallisuus) ja niiden toteutumisen mahdollistaminen lasten ja nuorten arjen toimintaympäristöissä. Keskeistä osallisuuden toteutumiselle on lapsen ja nuoren omakohtainen ja voimaannuttava kokemus. Osallisuus ilmenee parhaiten silloin, kun lapsi ja nuori tuntee kuuluvansa johonkin yhteisöön, jossa tulee kuulluksi ja joka tukee oman identiteetin rakentumista ja eheyttä. Osallisuus mahdollistaa osallistumisen ja luo mahdollisuuksia vuorovaikutukseen ja yhteistoimintaan.

Osallisuuden ja hyvinvoinnin perusta luodaan lapsuudessa. Osallisuuden edistäminen on pohjimmiltaan ihmisen kasvun tukemista yhteisöjen jäsenenä. Lasten ja nuorten osallistuminen oman lähiympäristönsä ja arkensa suunnitteluun sekä palveluiden kehittämiseen on tärkeä osa kasvamista osaksi yhteiskuntaa. On tärkeää, että lapsia ja nuoria kuullaan päiväkodin ja koulun arjessa sekä muissa arkiympäristöjen sekä toimintakulttuurien kehittämisessä.

Lasten ja nuorten osallisuuden kehittäminen kunnassa ja maakunnassa tulee nähdä lisäarvona, joka tuo koko kuntaorganisaatioon elävyyttä ja uutta näkökulmaa. Hyvinvoinnin edistäminen lähtee osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamisesta

Kansallisen lapsistrategian (2020) yhtenä keskeisenä tavoitteena on lisätä lasten ja nuorten osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Lasten ja nuorten osallisuus ja osallistuminen tulee ottaa vakavasti kaikilla yhteiskunnan ja hallinnon tasoilla, ja ne asettavat valmistelulle ja päätöksenteolle tärkeän haasteen. Lapsistrategiassa lapsen ja nuoren toimijuutta korostavassa näkökulmassa ajatellaan, ettei lasten maailmasta tule lähtökohtaisesti sulkea pois niin sanottuja aikuisten asioita (osallisuus), mutta että asiat tulee esittää heille ikätasoon ja kompetenssiin sopivilla tavoilla (suojaus).

Lasten ja nuorten osallisuuden toteutuminen vaatii aikuisten prosessin kirkastamista, vastavuoroisuuden vahvistamista sekä uudenlaisia tapoja ymmärtää lasten ja nuorten osallisuus. Keskeistä on miettiä, mitä tapahtuu sen jälkeen, kun lapsia/nuoria on kuultu ja he ovat saaneet olla mukana.

Lasten ja nuorten osallisuus yhteiskunnassa:

- hyväksytään lasten ja nuorten tieto aidosti osaksi päätöksentekoa
- avataan väyliä, joilla lapset ja nuoret voivat tehdä näkökulmansa näkyviksi

- osallistetaan lasten ja nuorten kanssa työskenteleviä aikuisia selvittämään lasten näkökulmia
- ei väheksytä lasten ja nuorten toimintaa ja tapoja
- tunnistetaan lasten ja nuorten tavat kasvaa ja toimia yhteiskunnan jäsenenä
- vahvistetaan lasten ja nuorten tietoisuutta oikeuksistaan osallistua

(Kansallinen lapsistrategia 2020. Valtioneuvosto.)

Etelä-Savossa osallisuuden kehittämisen keskeisenä tavoitteena on ollut lisätä erilaisten lasten, nuorten ja perheiden ääntä lapsi-, nuori- ja perhelähtöisen toimintakulttuurin sekä toiminnan ja palveluiden kehittämisessä ja päätöksenteossa.

Suositteluvia keinoja osallisuuden lisäämiseksi lasten, nuorten ja perheiden kanssa

- otetaan lapset, nuoret ja perheet mukaan toiminnan ja palveluiden kehittämiseen
- kohdataan ja kuullaan lasta ja nuorta aidosti hänen arkiympäristössään
- yhteisen tiedon ja eri toimijoiden tarjonnan yhteensovittaminen lapsi-, nuori- ja perhelähtöisesti
- hyödynnetään osallisuuden työkaluja arjen työssä ja toiminnan kehittämisessä

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Jokaisen toimijan tulee edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.

Yhdenvertaisuuden osalta tulee ottaa huomioon erityisesti seuraavat asiat: ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen tai muu henkilöön liittyvä syy. Tasa-arvolla tarkoitetaan erityisesti tasa-arvoa sukupuolesta riippumatta.

Koulujen ja oppilaitosten tulee huolehtia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisestä myös lakisääteisten suunnitelmien kautta. Muilla toimijoilla suunnitelma veloitteet koskevat lähinnä henkilöstöä ja organisaatiota yleensä.

Koulut ja oppilaitokset ovat velvollisia laatimaan toiminnan kehittämiseen tähtäävän tasa-arvosuunnitelman eli toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman. Toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma on työkalu, joka tukee sukupuolten tasa-arvon edistämistä kaikessa oppilaitoksen toiminnassa. Tasa-arvosuunnitelmassa tulee olla 1) selvitys koulun tai oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta ja 2) toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi, sekä siinä 3) tulee arvioida aiempien toimenpiteiden toteuttamista ja tuloksia. Erityisesti tulee huomioida opiskelijajalinnat, oppimiserot, opintosuoritusten arviointi sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäiseminen ja poistaminen.

Kouluilla ja oppilaitoksilla tulee olla myös yhdenvertaisuussuunnitelma. Yhdenvertaisuuslaissa säädetään, että koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

3.3 LISÄÄMME VARHAISEN TUEN TARJOAMISTA LAPSILLE, NUORILLE JA PERHEILLE

Varhaisen tuen tavoitteena on lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin vahvistaminen ja arjen sujuvuuden helpottaminen. Yhteistyötä vahvistamaan on perustettu maakunnallinen varhaisen tuen työryhmä. Maakunnallisia painopistealueita ja keinoja varhaisen tuen vahvistamiseksi ovat

Perustaa perheiden kohtaamispaikkoja ja tarjota monipuolisesti avointa toimintaa, vertaistukea, neuvontaa ja palveluja ilman ajanvarausta²

Taulukko/kuva 10: Esimerkki kohtaamispaikkaverkostosta (LAPE Etelä-Savo muutosohjelma 2018)

Kohtaamispaikkatoiminnan yhteensovitetun toiminnan tulee sisältää yhteistoiminnan mahdollistama tila ja siihen verkostoituvat toimijoiden yhdessä suunnittelema toiminta ja tuki.

Esimerkiksi:

- avointa toimintaa: avoin varhaiskasvatus, kahvilatoimintaa, kerhoja, vapaaehtoistyön mahdollisuuden, perheiden vapaan kohtaamisen
- vertaistukea: teemallisia ryhmiä, sovittuja porukoita, teemakahvila, suljetut ryhmät

- varhainen tuki: lastenhoito, tukea vanhemmuuteen, parisuhteeseen ja eroauttaminen
- perheneuvoverkoston kotipesä: perheille suora yhteydenottomahdollisuus (yksi numero ja sähköinen yhteydenotto)
- palvelut: tapaamiset ilman ajanvarausta, vastaanotto, ryhmämuotoiset palvelut esim. perhevalmennus

Tarjota lapsi-, nuori- ja perhelähtöistä ohjausta, neuvontaa ja tukea elämäntilanteen muutoksissa

Mikkelin alueella Perheneuvo tarjoaa ohjausta ja neuvontaa lapsiperheille Essoten viidessä kunnassa. Perheneuvo on käytettävissä keskusteluun elämäntilanteesta, palveluneuvontaan tai arjen kysymyksiin liittyen. Perheneuvosta saat tietoa kuntasi tarjoamista mahdollisuuksista, tapahtumista ja palveluista lapsiperheille. Perheneuvossa vastataan puheluihin soittoaikana ja sähköisiin yhteydenottoihin 1-3 arkipäivän aikana. Perheneuvotyötä toteutetaan esimerkiksi puhelimitse, sähköisesti ja kotikäynnillä. Perheneuvotyötä hoitavat kuntakohtaiset perheneuvotyöntekijät.

Savonlinnan ja Enonkosken alueella toimii Lasten ja nuorten palveluluukku, mikä tarjoaa matalan kynnyksen apua kaikkiin lasten ja nuorten pulmiin sekä terveyteen ja sairauksiin liittyviin kysymyksiin. Palveluluukulla tehdyn hoidontarpeen arvioinnin pohjalta voidaan yhteydenottajalle antaa aika myös muiden palveluiden piiriin. Lasten ja nuorten palveluluukku toimii ma-pe puhelimitse, sähköisen lomakkeen sekä chatin kautta. Sähköinen yhteydenotto on mahdollinen 24/7. Siihen vastataan heti seuraavana työpäivänä.

Pieksämäellä palveluohjaus tarjoaa ohjausta ja neuvontaa lapsiperheille suunnattuihin sosiaali- ja terveyspalveluihin liittyen. Palveluohjauksen tarkoituksena on yhteensovittaa ja koordinoita perhepalveluita tekemällä monialainen ensiarvio perheen tilanteesta, kartoittaa yhdessä perheen ja verkoston kanssa minkälaisesta tuesta perhe voisi hyötyä sekä järjestää perheelle tarvittava tuki. Palveluohjauksen tavoitteena on vähentää ammattilaisten päällekkäistä työtä ja resurssien hukkaamista. Asiakkaiden osallisuutta korostetaan ja lapsen/perheen tilanteesta tehdään yksi tilannearvio, jolloin viive palveluiden järjestämisessä vähenee. Ammattilaisten osalta siirrytään rinnakkaisesta työskentelemisestä yhdessä tekemiseen. Palveluohjaus tunnistaa ilmiöitä ja tuottaa tietoa palvelujen kehittämiseen, johtamiseen sekä päätöksentekoon.

Nuorten neuvontaa, ohjausta ja tukea ilman ajanvarausta tarjotaan ohjaamoista ja pienemmissä kunnissa nuorisotyön kautta. Etelä-Savosta löytyvät ohjaamot ovat ohjaamo Olkkari Mikkeli, Ohjaamo Pieksämäki ja Ohjaamo Savonlinna. Ohjaamo on kaikille 13–29-vuotiaille suunnattu paikka, joka kokoaa eri palvelut saman katon alle. Ohjaamo tarjoaa tietoa, neuvontaa ja ohjausta koulutukseen, työllistymiseen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Kun nuori saapuu ohjaamoon, nuori on aina oikeassa paikassa. Ohjaamotoimintaa kehitetään ja vahvistetaan koko maakunnan alueella osana maakunnallista kehittämistyötä sekä Mikkelin Ohjaamo 2.0 -hankkeessa. Hanke kohdentuu kaikkiin Etelä-Savon kuntiin.

Ohjaamoissa toimii erilaisia alle 30-vuotiaiden omaehtoisia vertaisryhmiä sekä ammattilaisten vetämiä ryhmiä. Nuoria sekä eri ammattilaisia osallistetaan ja otetaan mukaan kehittämään toimintaa. Lisäksi kaikissa kolmessa Ohjaamossa toimii vuoden 2022 loppuun asti Onni-hanke. Valtion budjettiriihessä on varattu Onni toiminnan vakiinnuttamiseksi rahoitus 2023 alusta alkaen. Onni hanke kehittää Ohjaamoiden psykososiaalista tukea, joka on nuorten psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin lisäämiseen tähtäävää tavoitteellista ja suunnitelmallista työtä. Tukea saa esimerkiksi mielen hyvinvointiin, sosiaalisiin suhteisiin, itsenäistymiseen ja arjen hallintaan. Toiminta on yksilötyötä tai ryhmämuotoista toimintaa.

Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen tunne- ja vuorovaikutuskasvatuksen lisäksi järjestetään erillisiä, kohdennettuja varhaisen tuen tunnetaitoihin liittyviä ryhmiä lapsille ja nuorille eri toimijoiden järjestämänä, mm. ohjaamot, nuorisotyö, järjestöt, opiskeluhoitopalvelut ja muut sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut.

Tarjota vanhemmuuden, parisuhteen ja erolanteiden tukea perheille

Lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elää vanhempiensa kanssa, jos hänellä on hyvä ja turvallista olla heidän kanssaan. Vanhemmista erossa asuvalla lapsella on oikeus tavata ja pitää säännöllisesti yhteyttä molempiin vanhempiinsa. Tapaaminen voidaan estää, jos se on lapsen edun vastaista (lapsen oikeuksien sopimus) Vanhemmuuden tuessa tavoitellaan varhaista arjen tukea koko perheen hyvinvoinnin vahvistamiseksi. Suositeltavia keinoja on lisätä vertaistuellista ja ryhmämuotoista toimintaa sekä yksilöllistä tukea elämäntilanteen muutoksissa. Lapsi- ja perheystävälliset ratkaisut kuten työelämän joustot tukevat perheiden hyvinvointia.

Suosittelavia vanhemmuutta tukevia työkaluja toimijoiden käyttöön

- avoimien teemallisten perheiltojen järjestäminen.
- Lapset puheeksi-työmenetelmän käyttö lapsen eri ikäkausina lapsi- ja perhelähtöisen vuorovaikutuksen lisäämiseksi

Vanhempien parisuhteella on vaikutusta lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin. Parisuhde on eri asia kuin vanhemmuussuhde. Parisuhdetta voi ja kannattaa tukea. Usein parisuhteen hoito jää vähemmälle, kun perheeseen syntyy lapsi. Lapsi oppii suhdetaitoja ja parisuhdemallin vanhempien ja läheisten aikuisten vuorovaikutuksen kautta. Tutkimusten mukaan vanhempien välinen riitely on erittäin haitallista lasten kehitykselle. Vuorovaikutustaitoja voi oppia. Vanhempien välinen rakentava ristiriitojen ratkaisu mahdollistaa lapselle kasvurauhan. Työntekijät voivat ottaa parisuhteen puheeksi osana muuta perheiden tukemista. Apuna tässä on [parisuhteen tuen kortti](#). Tarvittaessa pariskunnat voi ohjata matalan kynnyksen ammatillisen parisuhteen tuen palveluihin.

Pariterapian vaikuttavuutta on tutkittu laajasti ja vaikuttavuustutkimusten mukaan pariterapia auttaa kolmea neljästä parisuhdeongelmasta kärsivästä pariskunnasta. Voidaankin sanoa, että onnistumisprosentti vastaa ohitusleikkauksen onnistumisprosenttia. Vaikuttavuustutkimusten mukaan asiakkaat kertovat keskustelewansa rakentavammin, kun terapeutti suhteen ulkopuolisena on läsnä. Kun terapeutti kohtaa puoliset tasapuolisen empaattisesti ja suhtautuu kummankin näkökulmaan vakavasti, asiakkaat saavat uudenlaisen kokemuksen, jossa kumpaakaan ei vähätellä, tuomita tai loukata.

Fokus siirtyy yksilöistä vuorovaikutukseen, jossa molemmilla puolisoilla on vaikutusvaltaa.

Parisuhteen päättyessä eroon, vanhemmuussuhdetta kannattaa tukea. Tutkimusten mukaan lapset voivat erotilanteessa sitä paremmin, mitä paremmin vanhemmat pystyvät hoitamaan vanhemmuussuhdetta muuttuneessa tilanteessa.

Suosittelavia erotilanteiden tuen työkaluja perheiden ja eri toimijoiden työntekijöiden käyttöön

- ohjata ja tukea perheitä tekemään vanhemmuussuunnitelma erotilanteissa, (<https://stm.fi/vanhemmuussuunnitelma>)
- järjestää erotilanteiden vertaisryhmätoiminnot lapsille, nuorille sekä vanhemmille teemalliset kahvilat esim. erokahvila toimintojen tarjoaminen perheille
- eron ensiapupisteen työskentelyn järjestäminen ja tarjoaminen perheille eri toimijoiden yhteistyönä
- eroseminaarien järjestäminen

3.4 TARJOAMME LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN TARPEISIIN PERUSTUVIA PALVELUJA

Lasten, nuorten ja perheiden palvelut kootaan yhdeksi palvelukokonaisuudeksi, jota kutsutaan Perhekeskukseksi. **Perhekeskus toiminnalla tarkoitetaan integroituja lasten, nuorten ja perheiden sosiaali- ja terveystalveluja.** Perhekeskus käsittää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia ja terveyttä edistävää sekä varhaista tukea, hoitoa ja kuntoutusta tarjoavan monialaisen palveluverkoston. Perhekeskuksia kehitetään valtakunnallisen perhekeskustoimintamallin avulla. Toimintamallin mukaisesti perhekeskuksessa sovitaan yhteen lapsiperheiden sosiaali- ja terveystalvelut, sivistystalvelut, kuntien toimet hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi sekä järjestöjen ja seurakuntien toiminta perheitä hyödyttäväksi toimivaksi kokonaisuudeksi. Käytännön toiminta suunnitellaan alueellisesti ja

paikallisesti yhdessä kuntien muiden palvelujen sekä järjestöjen ja seurakuntien kanssa. Perhekeskuksen palvelut toimivat verkostomaisesti. Niitä voidaan tarjota palveluntajien toimipisteissä yhteen koottuina tai erillisinä tai tuoda asiakkaan kotiin, varhaiskasvatuksen toimipaikkaan tai kouluun tai tarjota sähköisinä palveluina. Lapsiperheille suunnattujen sosiaali- ja terveyspalvelujen osalta perhekeskukset toimivat osana sosiaali- ja terveyskeskusta. Perhekeskusten kehittäminen perustuu vastaaviin periaatteisiin ja samaan lainsäädäntöön kuin kansallinen sosiaali- ja terveyskeskusten kehittäminen.

Palvelukokonaisuudessa sitoudutaan YK:n lapsen oikeuksien sopimusten noudattamiseen sekä Unicefin lapsiystävällisen kuntien ja maakunnan mukaisiin ratkaisuihin. Palvelukokonaisuuden toteutusta ohjaavat myös maakunnallinen hyvinvointikertomus sekä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä lastensuojelun käsikirja. Palveluiden sisällön tuottamista ohjaa keskeinen sotea ja kuntia sekä niiden yhteistyötä ohjaava lainsäädäntö.

Taulukko/kuva 12: Lasten, nuorten ja perheiden perhekeskuksen palveluverkkokuva (THL/perhekeskustoiminta)

Keskeiset maakunnalliset periaatteet kaikissa palveluiden tarjoamisessa ovat

- huomioida koko perheen tilanne
- alueellinen yhdenvertaisuus ja palveluiden saavutettavuus
- palvelut ovat saatavilla sujuvasti ja mahdollisimman lähellä lasten ja nuorten arkiympäristöä
- eri toimijat suunnittelevat palveluja yhtenä kokonaisuutena
- vältetään jonoja, pompottelua ja toimijalta toiselle lähettelyä
- palveluiden tarjoamisen tavoitteena on yhdessä perheen kanssa toteutettu yksi yhteinen tilannekuva, monitoimijainen arviointi ja suunnitelma
- perheiden yksilöllisten tarpeiden mukaisten ja riittävien palveluiden tarjoaminen
- perheiden aito kohtaaminen ja oman arvion kuuleminen

Kunnan palvelut perhekeskustoiminnassa

Hyvinvointialueiden aloittaessa toimintansa kuntaan jäävät perhekeskustoimintaan kuuluvat palvelut ovat ensisijaisesti hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja sivistystoimen palveluja.

- varhaiskasvatus
- esiopetus
- perusopetus
- nuorisopalvelut
- liikuntapalvelut
- kulttuuripalvelut
- monialaiset kohtaamispaikat
- hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ml. ehkäisevä päihdetyö

Myös toisen asteen koulutus eli lukiot ja ammatillinen koulutus ovat osin osa perhekeskustoimintaa.

Varhaiskasvatuksella, esi- ja perusopetuksella on perhekeskustoimijoista toiminnallisesti suurin rooli lasten ja nuorten elämässä. Varhaiskasvatuksessa myös vanhempien kohtaaminen on päivittäistä. Perhekeskustoiminnan perusajatus on, että lapsi, nuori ja perhe asuu kunnassa ja heidän luonnollinen kasvu- ja arkiympäristönsä tulee ottaa huomioon perhekeskustoiminnassa. Lapsille ja nuorille suunnattu toiminta ja palvelut on hyvä mahdollisimman laajasti integroida osaksi varhaiskasvatuksen ja koulun ja oppilaitosten arkea. Esi- ja perusopetuksella sekä toisen asteen oppilaitoksilla on oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa sekä opetussuunnitelmassa selkeä velvoite hyvinvoinnin edistämiseen sekä yhteisöllisen että yksilökohtaisen opiskeluhuollon toteuttamiseen yhdessä opiskeluhoitopalveluiden ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa.

Nuoriso-, liikunta- ja kulttuuripalveluilla on keskeinen merkitys hyvinvoinnin ja oman toimijuuden vahvistajana. Nuorisopalvelut ovat vahvasti osana nuorten monialaisten palvelujen tarjoamista ja kehittämistä, mm. ohjaamatoiminnan ja koulunuorisotyön osalta. Kirjastot toimivat myös lasten, nuorten ja perheiden kohtaamispaikkoina ja palvelujen tarjoajana.

Kunnan teknisillä ja elinvoimaan liittyvillä palveluilla ja päätöksillä vaikutetaan olennaisesti lasten, nuorten ja perheiden arkiympäristöön ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin.

Avoimia yhteisöllisellä periaatteella toimivia kohtaamispaikkoja kannattaa sijoittaa remontoitavien/uusien päiväkotien ja koulujen yhteyteen. Kunnan tarjoamat kirjasto- ja nuorisopalvelut ja niiden tilat voivat myös toimia yhteisöllisinä kohtaamispaikkoina taajamissa. Kunta on keskeisessä roolissa paikallisen kohtaamispaikkatoiminnan mahdollistajana ja järjestäjänä niin tilojen kuin yhteistoiminnan osana. Sote-toimijoiden rooli on järjestää toimintaa ja palveluja myös kohtaamispaikoissa. Sote-palvelun integrointi osaksi arkea mahdollistetaan luomalla integroituja palvelukokonaisuuksia ja yhteistoimintatiloja. Toimivassa yhteisöllisessä kohtaamispaikkatilasta löytyvät asiakaspalvelutiloja yksilökohtaiselle sote-palvelulle, yhteinen avara tila ryhmämuotoiselle palvelulle ja ryhmätoiminnalle sekä ilmainen toimintamahdollisuus järjestöjen vapaaehtois- ja avoimelle vertaistuelliselle toiminnalle.

Kuntien palveluiden ja päätöksenteon tulee perustua lapsi- ja perheystävälliseen toimintakulttuuriin sekä lapsivaikutusten arviointiin. Kunnat vastaavat myös kuntalaisten osallisuuden edistämisestä.

Perhekeskustoiminnan sosiaali- ja terveystalvet ja niiden integrointi

Perhekeskuksen sosiaali- ja terveystalveluiden ensisijainen tavoite on hyvinvoiva lapsi ja perhe. Talveluissa tulee tarjota ennaltaehkäiseviä- ja varhaisen tuen talveluja. Sosiaali- ja terveystalvet toimivat yhteistyössä ja tukevat kuntia heidän terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen tehtävässään. Tähän tehtävääalueeseen kuuluu mm. hyvinvoinnin seuranta ja edistäminen, tuen tarpeita vastaavien talveluiden järjestäminen ja lasten haitallisten kasvuolosuhteiden poistaminen tukemalla vanhemmuutta ja lapsen hyvinvointia. Kasvuolojen vahvistamista toteutetaan ehkäisevällä lastensuojelulla, joka on kaikkien lasten, nuorten ja perheiden kanssa toimivien yhteinen tehtävä. Kaikessa talveluiden järjestämisessä ja tuottamisessa tulee noudattaa lapsen oikeuksien toteutumista ja lapsivaikutusten arviointia.

Perhekeskuksen sosiaali- ja terveystalveluihin kuuluvat universaalit lasten, nuorten ja perheiden talvelut, joissa integroituvat sosiaali- ja terveystalvet esim. neuvolassa terveydenhoitaja ja perheohjaus/perhetyö.

Perhekeskustoiminnan universaaleja sosiaali- ja terveystalveluja ovat

- äitiys-, ehkäisy- ja perhesuunnitteluneuvola sekä lastenneuvolatalvet
- Opiskeluhooltalvet eli esi- ja perusopetuksen sekä toisen asteen kuraattori- ja psykologitalvet sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitaja- ja lääkäritalvet
- Esiopetuksen, koulun ja oppilaitoksen oppilas- ja opiskeluhoolto sisältää sekä yhteisöllistä että yksilökohtaista opiskeluhoolta, jota toteutetaan yhdessä koulun ja oppilaitoksen henkilöstön kanssa sekä tarvittaessa yhdessä soten ja muiden toimijoiden kanssa integroiden talvet lapsen, nuoren ja perheiden tarpeita vastaavaksi kokonaisuudeksi.

Perhekeskustoimintaan kuuluvat perustason sosiaali- ja terveystalvet

-Sosiaalitalveluiden osalta näitä ovat ainakin kotitalvet, perhetyö, tukisuhdetoiminta (tukihenkilöt ja tukiperheet) lapsiperheiden sosiaalityö ja -ohjaus, kasvatustalvet ja perheneuvonta sekä perheoikeudelliset talvet

- terveystalveluiden osalta äitiys- ja lastenneuvolatalvet sekä ehkäisy- ja perhesuunnitteluneuvola, lääkäri- ja psykologitalvet

- fysio-, puhe-, ravitsemus- ja toimintaterapia.

- neuvolan perhetyö

- Lasten- ja nuorten perusterveydenhuollon mielenterveys- ja päihdetalvet

Perhekeskustoimintaan kuuluvat erityistason sosiaali- ja terveystalvelut

- lasten ja nuorten erikoissairaanhoido
- lastensuojelu
- lähisuhdeväkivaltatyo

Maakunnallisessa perhekeskustoiminnassa on tavoitteena vahva palveluiden yhteensovittaminen. Palveluiden yhteensovittamisessa on kyse siitä, että perheen tarpeen pohjalta kootaan tuesta ja erilaisista palveluista muodostuva yhdessä sovittu kokonaisuus, joka on kirjattuna yhteiseen suunnitelmaan. Perheen kanssa sovitut palvelut ovat saatavilla sujuvasti ja oikea-aikaisesti. Palvelut vastaavat perheiden tarpeisiin, kun heillä on käytettävissä monialainen arviointi, yksi yhteinen suunnitelma ja tarpeidensa mukainen tuki ja palvelut niin perus- kuin erityistasolta.

Maakunnallisessa perhekeskustoiminnassa on tavoitteena vahva palveluiden yhteensovittaminen. Palveluiden yhteensovittamisessa on kyse siitä, että perheen tarpeen pohjalta kootaan hoidosta, tuesta ja palveluista muodostuva yhdessä sovittu kokonaisuus, joka on kirjattuna yhteiseen suunnitelmaan. Perheen kanssa sovitut palvelut ovat saatavilla sujuvasti ja oikea-aikaisesti. Palvelut vastaavat perheiden tarpeisiin, kun heillä on käytettävissä monialainen arviointi, yksi yhteinen suunnitelma ja tarpeidensa mukainen tuki ja palvelut niin perus- kuin erityistasolta.

Järjestöt, seurakunnat ja yritykset mukana perhekeskustoiminnassa

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä kunnan on tehtävä yhteistyötä yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa sekä edistettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia. (Terveydenhuoltolaki 12§ (sekä tuleva sote-järjestämislaki 6§)

Järjestöjen rooli perhekeskustoiminnassa on laaja. Järjestöt voivat esimerkiksi tarjota monipuolista vertaistuellista toimintaa ja varhaista tukea mahdollistaa vapaaehtoistoimintaa ja perheiden arkea tukevaa toimintaa toimia palveluiden tuottajana osana sosiaali- ja terveystalveluja sekä sivistystoimea.

Järjestöjen roolissa on hyvä erottaa kolme ulottuvuutta:

1) Kansalaislähtöinen ja avustuksiin perustuva hyvinvoinnin ja terveyden edistäjän rooli. Tämän mahdollistaminen edellyttää erityisesti kunnilta ja tulevilta sote hyvinvointialueilta avustuksia ja tukitoimia, jotta perhekeskustoiminnassa toteutuisi mahdollisimman vahva ja laaja vapaaehtois- ja voittoa tavoittelematon perheiden hyväksi tehtävä toiminta. Hyvä esimerkki on myös Pieksämäen kohtaamispaikka perheiden Hermanni, jossa MLL ja Pieksämäen kaupunki toteuttavat saman katon alla mm. avointa varhaiskasvatusta yhteisvoimin.

2) Asiantuntijuuteen ja ammatilliseen osaamiseen perustuva psykososiaalista tukea. Järjestöjen tukityö perustuu pääsääntöisesti avustuksiin ja hankerahoitukseen. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajat voivat rahoittaa työtä osittain. Järjestöt voivat keskittyä joihinkin erityiskysymyksiin kuten Viola ry väkivaltatyöhön.

3) Palvelun tuottajan rooli erityisesti sote-palveluissa. Etelä-Savossa ei ole juuri lainkaan palvelujen tuottajan roolissa toimivaa järjestöä, joka tuottaisi palveluja lapsiperheille.

Perhekeskustoiminnan yhteistyösopimuksessa on ollut mukana järjestöistä Etelä-Savon yrittäjät ry, MLL Järvi-Suomen piiri ry ja Viola - väkivallasta vapaaksi ry. Näiden lisäksi monet järjestöt tekevät työtä lapsiperheiden hyväksi. Tavoitteena olisi edelleen laajentaa lapsiperhejärjestöjen yhteistyötä ja saada lisää järjestöjä mukaan perhekeskustoiminnan toteutukseen ja mukaan perhekeskustoiminnan yhteistyösopimukseen.

Seurakuntien toiminta tukee lapsia, perheitä, vanhemmuutta ja parisuhdetta elämän eri vaiheissa. Seurakunnat voivat olla toteuttamassa perhekeskustoimintaa usean toimintamuotonsa kautta, kuten varhaiskasvatus, nuorisotyö, diakoniatyö, Perheasiain neuvottelukeskus, vapaaehtoistoiminta sekä määräaikaiset hankkeet. Seurakuntien työntekijät tuovat toimintaan oman ammattiosaamisensa, ja vapaaehtoiset oman työpanoksensa. Paikkakunnan mahdollisuuksista ja tarpeista riippuen painotukset ja työntekijäryhmät voivat olla erilaisia ja seurakunnan osuus perheiden tukiverkostossa tilanteen mukainen. Joissakin tapauksissa seurakunnan työntekijä tuo mukanaan erityisosaamista (esim. vammaiset, uusperheet, taloudellisen tuen erityistilanteet). Uusia toimintamuotoja kehitetään jatkuvasti, ja erilaisiin kokeiluihin on valmiutta. Käyttökelpoinen toimintatapa on esimerkiksi työparityöskentely, jossa toimijat tulevat eri organisaatioista.

Seurakuntien lapsi- ja nuorisotyö tavoittaa suuren määrän lapsiperheitä omassa toiminnassaan ja ne tarjoavat monipuolista yhteisöllistä toimintaa ja palveluja. Seurakunnat järjestävät mm. perhekerhoja, leirejä ja vertaistuellista toimintaa. Seurakuntien laaja toiminta, palvelut ja tilat ovat osa perhekeskustoimintaa ja tarjoavat lapsille, nuorille ja perheille yhden vaihtoehdoisen osallistumiskanavan. Eriyisen suurena järjestöjen ja seurakunnan rooli avoimen toiminnan ja varhaisen tuen järjestäjänä näyttäytyy kaupunkikeskustojen ulkopuolella ja maaseutualueella. Keskeisenä palvelun tuottajana seurakunta toimii mm. perheasioiden sovittelussa Etelä-Savossa.

Yritykset tarjoavat perheille erilaisia palveluja sekä vapailta markkinoilla että sosiaali- ja terveystalouden tuottajana (ostopalveluna). Palvelusetelin kautta perhe voi valita lapsi- ja perhepalveluja mm. lapsiperheiden kotipalvelussa. Perheillä on käytössä paljon vapaaehtoisia lapsi- ja nuorisovakuutuksia, joiden turvin he käyttävät yksityisiä palveluja, erityisesti terveystalouden palveluja.

Suositteluvia toimintamalleja perhekeskusverkoston toimijoille

Perhekeskuksen palveluverkoston toimijoiden suositeltavia keinoja perhelähtöisten ja yhteen sovitettujen palveluiden saavuttamiseksi

- ohjauksen ja neuvonnan ja varhaisen tuen palveluissa on mukana kunnan, sosiaali- ja terveydenhuollon, järjestöjen ja seurakuntien ammattilaisia mm. perheneuvo, ryhmätoiminnot, tapaamiset ilman ajanvarausta, eron ensiapu
- lisätään vertaistuellista ryhmätoimintaa ja palveluiden yhteissuunnittelua ja -tarjoamista eri toimijoiden kesken, mukaan lukien varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitoksen toiminta

- käytetään näyttöön perustuvia työmenetelmiä: Etelä-Savo painopisteenä lapset puheeksi ja pilotoinnissa MDFT (multi dimensional Family therapy), IPC (interpersoonallinen ohjanta)
- mahdollistetaan palveluihin ohjaus yksilöllisen tarpeen ja kokemuksen perusteella esim. yksinäisyys
- tarjotaan monialaista palvelutarpeen arviointia jalkauttaen erityisen tason osaamista mukaan yhteiseen työskentelyyn
- tuodaan erityisen tason osaaminen perustason lasten, nuorten ja perheiden kanssa tehtävän työn tueksi (arviointi, jalkautuminen, konsultaatiokäytännöt)
- koulutetaan työntekijät ja vahvistetaan systemisen työotteen käyttöä lapsiperhepalveluissa ja lastensuojelussa
- vahvistetaan erityisesti perheterapeuttista työskentelyä ja perhetyön osallisuutta työskentelyssä.
- koulutetaan ja hyödynnetään alueellista lähisuhdeväkivaltatyön osaamista ja verkostoa entistä tiiviimmin (puheeksi otto, avainhenkilöt, marak, Viola ry:n palvelut)
- huomioidaan koulun erityisen ja vaativan tuen oppilaat ja tarjotaan riittävät erityisen palvelut lapsille, nuorille ja heidän perheilleen sekä tunnistetaan tuen tarve jo varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana luoden monialainen tuki perheelle riittävän varhaisessa vaiheessa

4 SEURANTA

LAPE muutosohjelman tulostavoitteissa on asetettu vuodelle 2025 seuraavat tulosmittarit:

LAPSI- JA PERHEPALVELUIDEN MUUTOSOHJELMAN (LAPE) TULOSINDIKAATTORIT

- Lasten/nuorten ja vanhempien välinen vuorovaikutus on parantunut
- Lasten ja nuorten yksinäisyys on vähentynyt
- Jokaisella lapsella on vähintään yksi turvallinen ja pysyvä aikuissuhde
- Kiusaaminen (varhaiskasvatuksessa ja koulussa) on vähentynyt
- Jokaisella lapsella/nuorella on harrastus
- Koulutuksen keskeytyminen on vähentynyt (sekä perusopetuksessa että toisen asteen koulutuksessa)
- Lasten ja nuorten kiinnittyminen kouluun on vahvistunut
- Lasten ja nuorten kokemus väkivalta on vähentynyt
- Ehdollisen tuomion saaneiden, valvonnassa olevien nuorten määrä on vähentynyt.
- Vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmien aiheuttamat haitat lapsille ovat vähentyneet
- Vanhempien erojen aiheuttamat haitat lapsille ovat vähentyneet
- Lasten, nuorten ja vanhempien kokemus osallisuudesta palveluissa (varhaiskasvatus, koulu, lastensuojelu, terveys- ja kuntoutuspalvelut jne.) on parantunut
- Perheystävällisten toimintamuotojen käyttö työpaikoilla on lisääntynyt ja vanhempien kokemus työkuormitus on vähentynyt
- Lasten, nuorten ja perheiden kokemus palvelujärjestelmän toimivuudesta on parantunut.

(STM 2016.)

Etelä-Savo on mukana FinLapset 3-4kk ja 4-vuotiaiden tiedonkeruussa ja kouluterveyskyselyissä 4.-5.-luokkalaisille sekä 8.-9-luokkalaisille ja toisen asteen opiskelijoille^{9,10}.

Perhekeskustoiminnan arvioinnissa huomioidaan kuntien ja maakuntien hyvinvointikertomusten minimitietopaketteja, joiden tavoitteena on yhdenmukaistaa ja tehdä vertailukelpoiseksi eri organisaatioiden suunnitelmia. Sote-palveluista luodaan tietopaketteja, joista lasten, nuorten ja perheiden palveluille on tulossa oma tietopaketti. Tietopaketin avulla palveluiden järjestäjä voi tarkastella palvelukokonaisuuksia. Indikaattori jatkuu kansallisesti ja maakuntien alueella tulevaisuudessakin. Lisäksi hyvinvoinnin vahvistamistyössä huomioidaan asetetut HYTE-kertoimet.

4.2. PERHEKESKUSTOIMINNAN ARVIOINTI

Etelä-Savon perhekeskustoiminnan kokonaisvaltaiseen arviointiin on luotu arviointipohja vuoden 2019 aikana osana LAPE muutosohjelman työskentelyä. Paketti on koottu perhekeskustoimijoiden ja lapsiperhepalveluiden johdon LAPE akatemian työskentelyssä.

Perhekeskustoiminnan arviointi on toteutettu ensimmäisen kerran vuonna 2020. Arviointi toimi samalla sote-keskushankkeen lähtötilanneselvityksenä lasten, nuorten ja perheiden

palveluiden osalta. Arviointi piti sisällään vuoden 2019 aikana sovitut arviointi- ja seurantaosiot:

- 1) Etelä-Savon lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin seurantaindikaattorit
- 2) Etelä-Savon perhekeskustoiminnan indikaattorit (toimijoiden kysely ja erikseen sovitut indikaattorit)
- 3) Perheiden kokemukset (kysely toteutettiin loka-marraskuussa 2020)

Arvioinnin yhteenveto on luettavissa kokonaisuudessaan lape.etela-savo.com sivustolta. Tässä suunnitelmassa viitataan arvioinnissa mukana olleisiin indikaattoreihin ja tuloksiin.

Keskeiset tulokset perhekeskustoiminnan kehittämisessä

TULOS 1: Perheiden elintapaohjauksen tunnettavuudessa on kehitettävää

TULOS 2: Erityistä huomiota tulee kiinnittää alakouluikäisten hyvinvointiin (4-5lk kysely)

TULOS 3: Työnantajilta ja toimijoilta toivotaan joustavampia lapsi- ja perhelähtöisiä toimintatapoja mm. mahdollisuus etätöihin, joustavat työaikajärjestelyt tai varhaiskasvatuksen joustavat käytännöt hoitopaikan sijainnin ja lasten osallistumisen suhteen.

TULOS 4: Erityistä parannettavaa on toimijoiden yhteisessä viestinnässä

Muita huomioita arviointiaineistosta

- Lapset puheeksi on eniten toimijoiden käyttämä varhaisen työn muoto, mutta sen tunnettavuudessa perheiden keskuudessa sekä toimijoiden seurannassa menetelmän käytöstä on parannettavaa.
- Perheiden mielestä he tulevat parhaiten kuulluksi varhaiskasvatuksessa, jossa myös otettiin vanhempia eniten mukaan toiminnan suunnitteluun.
- Nuorten osalta on käytössä useita osallisuutta mahdollistavia edustuksellisia vaikuttamiskanavia ja avoimia osallistumisen mahdollisuuksia.
- Eniten kehitettävää osallisuudessa oli päätöksentekoon osallistumisen mahdollistamisessa perheille
- Perheitä tuettaisiin parhaiten arjen sujuvuudessa tarjoamalla keskustelumahdollisuutta, konkreettista apua kotiin, tukemalla koko perhettä, vertaistuellä sekä yhden luukun periaatteella toimivilla palveluilla.
- Varhaisen tuen ja sosiaalihoitolain mukaiset perhetyön ja kodin- ja lastenhoitopalveluiden piirissä olevien perheiden määrä on lisääntynyt (SOTE arviointi 2019), mutta se on edelleen alhaisin kokomaan ja verrokkimaakuntien tuloksiin verrattuna.

Vuoden 2021 työskentelyn osalta arvioinnin tiedonkeruu ja tulosten analysointi toteutetaan kevään 2022 aikana. Tulevien vuosien aikana perhekeskustoiminnan arviointi yhteen sovitetaan tulevan hyvinvointialueen ja yhdessä sovitun monitoimijaisen tiedolla johtamisen sisältöihin.

5 KUNTAKOHTAINEN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMA

5.1 KUNNAN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMA JA YHTEYS MUIHIN SUUNNITELMIIN

Kunnan hyvinvointisuunnitelma, strategiset painopisteet sekä yhteys maakunnan suunnitelmiin.

Savonlinnan kaupunki noudattaa Etelä-Savon lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa täydentäen sitä kuntakohtaisilla tavoitteilla ja toimenpiteillä. Lisäksi Savonlinnan kaupunki toteuttaa Savonlinnan kaupungin hyvinvointisuunnitelman/hyvinvointikertomuksen (2022 – 2025) ja turvallisuussuunnitelman (KH 28.3.2022) toimenpiteitä.

Savonlinnan kaupungin hyvinvointisuunnitelman painopisteet ovat:

- lapsiperheiden sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen
- aikuisväestön hyvinvoinnin edistäminen
- ikääntyvän väestön toimintakyvyn ylläpito sekä aktiivinen ja turvallinen elinympäristö

LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTITIETOA

Hyvinvointiin liittyvä seurantatieto	Luokka	SLN %	E-S %	Kokomaa %
Tyytyväinen elämäänsä (KTK)	4-5	88,9	86,9	85,1
	8-9	67,6	69,3	68,2
	lukio	69,6	70,9	68,4
	amm	70,2	75,1	70,8
Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa (KTK)		1,1	1,4	2,6
		6,9	7,7	7,9
		6,2	5,1	6,4
		4,3	6,0	7,3
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa (KTK)	8-9	10,2	9,3	8,9
	lukio	10,5	12,2	14,9
	amm	20,7	23,3	24
Raittius (KTK)		58,8	63,2	65,4
		36,7	39,5	40,2
		23,6	30,7	34
Elämään tyytyväisyys(elämällä tarkoitus/päämäärä) (KTK)	8-9	63,9	65,0	64,3
		60,8	63,9	65,2
		64,4	71,1	68
Tupakoi päivittäin (KTK)	8-9	9,6	6,3	5,3

		1,3	1,2	2,3
		19,0	19,1	17,5
Ylipaino (Sotkanet)	8-9	20,3	19,4	18,0
		18,2	17,1	17,1
		31,0	27,5	26,6
Tuntee itsensä yksinäiseksi (KTK)	4-5	2,5	3,1	4,0
		14,4	14,9	15,9
		17,2	16,1	17,8
		17,7	14,6	17,0
Vähintään tunnin päivässä liikkuvat (Sotkanet)	4-5	42,5	42,5	42,8
		21,1	22,8	24,3
		13,2	15,4	17,5
		20,5	16,6	15,4
Kokee terveytensä keskinkert./huonoksi (KTK)	4-5	9,0	10,1	10,8
		27,1	25,7	25,7
		27,9	24,2	26,5
		28,7	25,2	27,9

Vanhempien sama tuki (En jaksa) v 2021 5311 henkilöä

Lastensuojelu 0-17v sijoitus % ikäväestö (Sotkanet)

KOULUTERVEYSKYSELY 2021 – YHTEENVETO KESKEISISTÄ HAVAINNOISTA

PERUSOPETUS, LUOKAT 4-5

- tyytyväisyys elämään vahvistunut
- keskimäärin vähäisempi määrä savonlinnalaisista kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi
- mielialaan liittyviä ongelmia esiintyy keskimääräistä vähemmän
- keskimääräistä useampi syö pääruoan koululla
- opettajat ovat Savonlinnassa keskimääräistä kiinnostuneempia oppilaiden kuulumisista
- oppilaat Savonlinnassa tulevat toimeen opettajien kanssa keskimääräistä paremmin
- oppilaille on keskimäärin parempi puheyhteys vanhempiensa kanssa
- keskimääräistä useampaa ei ole kiusattu lainkaan lukukauden aikana
- keskimääräistä harvempi on kokenut fyysisistä uhkaa vuoden aikana
- keskimääräistä pienempi määrä on kokenut seksuaalista kommentointia, ehdottelua, viestittelyä tai kuvamateriaalin näyttämistä vuoden aikana
- tunkkainen ilma koulussa on häirinnyt keskimääräistä vähemmän
- huonot sosiaalililat ovat häirinneet keskimääräistä vähemmän
- terveystarkastus toteutuu keskimääräistä laadukkaammin
- keskimäärin hieman pienempi osuus pitää koulunkäynnistä

PERUSOPETUS, LUOKAT 8-9

- rakenteet ovat kehittyneet hyvälle tasolla (nuorille on tarjolla toimintaa)
- tupakointi/päihdepuolella tilanne on parantunut
- elämään tyytyväisyys on vähentynyt
- huonon terveydentilan omaavien määrä oli lisääntynyt
- tyttöjen keskusteluvaikeudet vanhempiensa kanssa lisääntyneet,
- kiusaaminen tyttöjen keskuudessa lisääntynyt, pokien keskuudessa vähentynyt
- tapaturmat vähentyneet koulupuolella
- kokemus vanhemman liiallisen alkoholinkäytöstä on vähentynyt
- huumausainekokeilut kerran elämässä vähentyneet
- tietoisuus, mistä huumausaineita on saatavissa, on vähentynyt
- tyytyväisyys elämään on vähentynyt korona-aikana, yksinäisyyden kokemus hieman lisääntynyt

LUKIO

- hyvät vaikutusmahdollisuudet koulussa
- tupakoidaan valtakunnan keskiarvoa vähemmän
- humalahakusta juomista valtakunnan keskiarvoa vähemmän
- kannabiskokeiluja valtakunnan keskiarvoa vähemmän
- pitää valtakunnan keskiarvoa enemmän koulunkäynnistä
- hieman enemmän koulu-uupumusta
- hieman enemmän riittämättömyyden tunnetta opiskelijana
- luokan tai ryhmänopiskelijat viihtyvät valtakunnan keskiarvoa paremmin yhdessä
- huomattavasti vähemmän ilmoittavat, ettei ope ole kiinnostunut opiskelijan kuulumisista
- kokenut harvemmin fyysistä uhkaa vuoden aikana kuin valtakunnassa keskimäärin
- kokenut enemmän häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua vuoden aikana kuin valtakunnassa keskimäärin
- saanut tukea ja apua paremmin kuin valtakunnassa keskimäärin: kouluterveydenhoitaja, koululääkäri, kuraattori, psykologi, opettaja (kaikissa näissä erillinen kysymyksenasettelu)
- koronaepidemian aikana annettu tuki ja apu koulunkäyntiin parempaa kuin valtakunnassa keskimäärin

5.2 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN KUNTAKOHTAISET TOIMENPITEET

1. Lapsiperheiden kohtaamispaikkatoiminnan kehittäminen yhteistyössä asiakkaiden, Sosterin ja kolmannen sektorin kanssa. Nuorten kohtaamispaikkatoiminnan käynnistäminen yhteistyössä Sosterin ja kolmannen sektorin kanssa

2. Lapsen, nuoren ja hänen läheistensä hyvinvoinnin tukeminen ja vahvistaminen

2.1. Yhteisen työtavan käyttöönotto: aito kohtaaminen, kuuleminen ja huolen tunnistaminen sekä mitä kuuluu -kysymyksen esittäminen

2.2. Verkostomaisen toimintatavan vahvistaminen kohti perhekeskustoimintaa

2.3. Lapsi- ja perheystävällisen toimintakulttuurin luominen

2.4. Kansalais- ja elämäntaitojen vahvistaminen, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot painopistealueena peruspalveluissa

2.5. Parisuhteen vahvistaminen esim. teemailtoja järjestämällä yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa

- perhepalvelukeskuksen konsultaatioryhmä päiväkotiryhmien henkilöstölle, varhaisen tuen ja matalan kynnyksen monialainen ryhmä

- Lapset puheeksi-menetelmän laajentaminen perusopetukseen (luokanopettajat) ja laajentaminen muissa ammattiryhmissä (terveydenhoitajat, lastensuojelu- ja erityistyöntekijät),

- omatoimipalvelut: Onks tää normaalia ja En jaksa, Lasten ja nuorten palveluluukku, eroauttaminen (eroauttamisen chat ja eron ensiapupiste)

- proVaka- toimintaohjelma (positiivisesti ryhmässä oppiva varhaiskasvatus/perusopetus) päiväkodeissa. Ohjelman avulla lapsille opetetaan sosiaalisia käyttäytymistaitoja. proKoulumainen toiminta otetaan käyttöön myös kouluissa.

- huoltajien osallisuuden vahvistaminen: varhaiskasvatuksessa ja kouluissa kysytään huoltajien näkemyksiä vanhempainillan ja muun yhteisöä tukevan toiminnan sisältöön, tuetaan päiväkotiryhmien/koululuokkien huoltajien tutustumista toisiinsa ja vahvistetaan huoltajien osallisuutta päiväkotiyhteisössä/koulussa/sotessa

- äitiysneuvolan terveydenhoitaja ja neuvolan perhetyöntekijä tekevät yhteisen kotikäynnin kaikkien ensisynnyttäjän luokse raskausviikolla 32. Käynnillä kartoitetaan perheen voimavaroja ja tarjotaan varhaista tukea lapset puheeksi menetelmää käyttäen.

- Vahvuutta vanhemmuuteen -perheryhmät lastenneuvolassa

Ryhmä on tarkoitettu perheille, joilla on 3-4 kk ikäinen lapsi. Perheryhmämalli vahvistaa vauvaperheiden psykososiaalista tukea. Tavoitteena on edistää lapsen ja vanhempien myönteistä vuorovaikutusta sekä vahvistaa vanhempien mentalisaatiokykyä. Vanhemman hyvä mentalisaatiokyky auttaa ymmärtämään lasta paremmin. Mentalisaatio parantaa perheen vuorovaikutusta ja tukee lapsen kehitystä

- neuvolassa pidettävät Isien illat ,0-2v lapsille ja isille. Myös lasta odottavien perheiden isät voivat osallistua ryhmään. Perhetyöntekijöiden vetämissä ryhmissä keskustellaan yhdessä vauvaan ja perheeseen liittyvistä aiheista isien näkökulmasta. Ryhmän aikana on myös mahdollisuus tutustua toisiin samassa elämäntilanteessa oleviin perheisiin.

- vähävaraisten perheiden käytössä on Kaiku-kortti, jolla pääsee museoon, teatteriin, konsertteihin.

3. Lapsivaikutusten arviointimallin (maakunnallinen malli) käyttäminen päätöksenteossa

- lasten ja nuorten osallisuus lisääntyy osana päätöksentekoa

4. Kiusaamisen ennaltaehkäisy varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa

- KaMu- kiusaamisen vastaisen toimintamallin yhdenmukainen hyödyntäminen kaikissa perusopetuksen yksiköissä

- päiväkotikohtaisten häirinnän ja kiusaamisen ehkäisevien suunnitelmien mukainen toiminta kaikissa päiväkodeissa (PIKI-ohjelma)

- tunnistaminen ja varhainen puuttuminen terveystarkastusten yhteydessä sekä erilaisten ryhmien/ teemapäivien pitäminen yhdessä muiden ammattilaisten kanssa

5. Nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy

- nuorten vapaa-ajalla nuorilla on tarpeeksi aikuisia ympärillä

- osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemus kouluissa ja nuorisotiloilla
- syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tunnistaminen nuorisotiloilla ja kouluilla
- nuorten elinolojen tunnistaminen ja esiintuominen
- oikea-aikainen palveluohjaus; ohjaamatoiminta
- huoltajien osallisuuden vahvistaminen: avoimet illat huoltajille

Avoin nuorisotilatyo; Säämiskä, Avis, Punkkis, Haka-alue

Nuorisotilatoiminnan tarkoituksena on tarjota nuorille vapaa-ajan viettopaikkoja ja turvallisia aikuisia. Nuoria pyritään ohjaamaan viettämään vapaa-aikaansa nuorisotiloilla ja erityisen tuen tarpeessa oleva nuori ohjataan etsivään nuorisotyöhön ja/tai muulle yhteistyökumppanille. Nuorisotilatoiminnan tavoitteena on nuorten itsetunnon vahvistaminen ja mielekkään tekemisen tarjoaminen.

Nuorten ja nuorten aikuisten oikea-aikainen palveluohjaus

Etsivillä nuorisotyöntekijöillä on laaja tuntemus palveluverkostosta ja he kartoittavat tapaamisissaan kunkin nuoren elämäntilanteen.

Walkers-auto

Walkers-auto on Aseman Lapset Ry:n kanssa yhteistyössä toteutettu työmuoto. Walkers-auto, eli Wauto (Norppa) on kohtaamispaikkana toimiva matkailuauto, jossa ammattilaiset ja vapaaehtoiset turvalliset aikuiset kohtaavat nuoria siellä missä nuoret aikaansa viettävät. Tavoitteena on tehdä matalan kynnyksen liikkuvaa nuorisotyötä tutuksi ja tarjota nuorille hyviä kohtaamisia aikuisten kanssa.

Nuorten aikuisten ryhmätoiminta

Nuorisotoimessa pyritään järjestämään pienryhmätoimintaa nuorille tarpeen mukaan käytettävissä olevilla resursseilla, muiden toimijoiden ja hankkeiden apua hyödyntäen. Tarkoitus on saada syrjäytymisvaarassa olevia nuoria palveluiden pariin matalalla kynnyksellä. Toiminta on päihteetöntä.

Mertalan koulussa on toiminut lv. 2020–21 ja 2021–2022 **Tsemppiryhmä** (Tasa-arvohanke, Koronahanke). Tsemppiryhmä on koulua käymättömille oppilaille tarkoitettu tapa suorittaa peruskoulu loppuun ja saada päättötodistus. Lisäksi Tsemppiryhmä pyrkii ennaltaehkäisemään koulua käymättömyyttä tarjoamalla tukea myös siinä vaiheessa, kun vasta muutamien aineiden osalta puuttuu suorituksia. Tsemppiryhmässä oppilas voi suorittaa koko jäljellä olevan peruskoulun tai yksittäisiä aineita, jotka uhkaavat kaataa muutoin sujuvan opinpolun. Tsemppiryhmä on suunnattu 7–9-luokkien oppilaille.

Leiritoiminta

Järjestetään päiväleiritoimintaa 7-12 -vuotiaille lapsille. Toimintaa suunnitellaan yhdessä liikuntatoimen kanssa. Tavoitteena on, että leiritoimintaa järjestetään tarpeen mukaan Savonlinnan alueella koulujen loma-aikoina.

Verkostoyhteistyö

Paikallinen, nuorisolain mukainen nuorten monialainen ohjaus- ja palveluverkosto (Neppari) kokoontuu säännöllisesti ja kokoaa yhteen tietoa alueen nuorten tilanteesta. Nuorisotyössä verkostoyhteistyötä tehdään monipuolisesti eri työmuodoissa sisältyen perustyöhön.

Etsivä nuorisotyö

Etsivän nuorisotyön tehtävänä on tavoittaa tuen tarpeessa oleva 15- 29-vuotias nuori ja kartoittaa nuoren kokonaisvaltainen elämäntilanne. etsivä nuorisotyöntekijä auttaa nuorta sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään nuoren kasvua, itsenäistymistä, osallisuutta yhteiskuntaan ja muuta elämänhallintaa, sekä pääsyä koulutukseen ja työmarkkinoille.

Etsivällä nuorisotyöllä on laaja tuntemus palveluverkostosta ja nuoren palveluohjaus tulee tapahtua oikea-aikaisesti, jotta nuori sitoutuisi palveluihin.

Savonlinnan Seudun Ohjaamo

Ohjaamo tarjoaa kynnyksetöntä palvelua kaikille Savonlinnan seudun alle 30-vuotiaille. Ohjaamon tavoitteena on antaa nuorille ja heidän lähipiirilleen veloituksetonta, oikea-aikaista ja ammattitaitoista ohjausta arjen, työn ja koulutuksen sujumisen edistämiseksi. Ohjaamossa asiakas saa monialaista palvelua – asiakaslähtöisesti, tilanteen ja tarpeen mukaan. Yksi Ohjaamon tehtävä on koordinoida verkostoyhteistyötä ja saattaa palveluita nuorten tavoitettavaksi. Ohjaamo palveluohjaa asiakkaitaan eri toimijoiden palveluihin ammattilaisten tekemän palveluntarpeen arvion mukaan. Ohjaamon valtakunnallinen Onni-työ kehittää Ohjaamojen psykososiaalista tukea tekemällä asiakastyötä ja tarjoamalla Ohjaamojen työntekijöille koulutuksia. Onni-työ tarjoaa 18-29-vuotiaille nuorille tukea esimerkiksi mielen hyvinvointiin, sosiaalisiin suhteisiin, itsenäistymiseen ja arjenhallintaan sekä yksilö- että ryhmäohjauksena. Ohjaamo on Savonlinnan kaupungin pysyvä toiminto, jota kehitetään laaja-alaisesti monialaisen ammattilaisverkoston ja asiakkaiden kanssa yhdessä.

Nuorten työpajatyö

Nuorisoverstas tarjoaa valmennuspalveluita Savonlinnan seutukunnan alle 29-vuotiaille nuorille yhteistyössä lähettävien tahojen kanssa. Valmennuskeinoja ovat työ-, työhön-, yksilö- ja ryhmävalmennus. Valmennus tapahtuu oikeiden tilaustöiden lomassa. Työllistyminen Nuorisoverstaalle edellyttää nuorelta päihteettömyyttä. Savonlinnassa nuorten työpajatoimintaa toteuttaa myös toimintakeskus, muut yhdistykset ja työpaja Telakka.

6. Nuorten ehkäisevä päihdetyö

- ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen koulun ja nuorisotyön kanssa pysyvänä ja jatkuvana toimintana
- nuorten tukeminen päihteettömyyteen

6. 1k ehkäisevän päihdetyön tunnit

Kaikille Savonlinnan alueen kuudesluokkalaisille pidetään kaksi toiminnallista oppituntia, joissa keskustellaan päihteistä ja niiden käyttöön liittyvistä omista valinnoista. Oppituntien lisäksi oppilaat saavat aiheeseen liittyvän kotitehtävän, joka tehdään yhdessä huoltajien kanssa. Vanhemmille tarjotaan lisäksi mahdollisuutta osallistua aiheeseen liittyvään

vanhempainiltaan, jossa mukana myös ankkuripoliisi. Päihdetyön kokonaisuus toteutetaan yhteistyössä nuorisotoimen ja koulujen henkilökunnan kanssa.

7-9. luokkalaisten HuBu -tunnit

Kaupunki ostaa Ehyt Ry:ltä vuosittain kaikille yläkouluille ehkäisevän päihdetyön koulutuspaketin, joka sisältää ehkäisevä päihdetyön osallistavia oppitunteja, koulutusta henkilökunnalle sekä vanhempainillat.

Tapahtumat

Nuorisotoimi toteuttaa vuosittain koulujen päättymispäivänä päihdeettömän Selevä Homma! - tapahtuman, jonne pääsee osallistumaan puhaltamalla nollat. Tapahtumassa tarjotaan syötävää ja aktiviteetteja.

Vanhempainillat

Nuorisotoimi osallistuu kaikkiin päihdeaiheisiin vanhempainiltoihin, joiden tarkoituksena on jakaa vanhemmille ajankohtaista tietoa nuorten tilanteesta ja alueellista päihdeisiin liittyvistä ilmiöistä.

Avoin nuorisotilatoiminta

Nuorisotilatoiminnan tarkoituksena on tarjota nuorille päihdeettömää vapaa-ajan toimintaa ja tukea nuoria päihdeettömyyteen. Ehkäisevää päihdetyötä tehdään tiloilla päivittäin keskustelujen myötä.

Jalkautuva nuorisotyö

Jalkautuva nuorisotyö tavoittaa hyvin niitä nuoria, joilla saattaa olla ongelmia päihteiden käytön kanssa. Iltaisin ja esimerkiksi tapahtumissa toteutettava jalkautuva työ ja wautotoiminta tavoittaa paljon nuoria matalalla kynnyksellä. Nuorisohjaajien jalkautumisella on ennaltaehkäisevä vaikutus nuorten päihteiden käyttöön ja avoimeen välitykseen. Jalkautuvassa työmuodossa nuorisotyö kohtaa myös päihtyneet nuoret kunnioittavasti ja varhaisen puuttumisen näkökulmasta.

7. Nuorten osallisuuden lisääminen

- toimiva ja innostunut nuorisovaltuusto Savonlinnaan
- edistää nuorten osallistumis-, vaikuttamis- ja toimintamahdollisuuksia Savonlinnassa
- nuorisovaltuuston aktiivinen rooli nuoria koskevissa päätöksissä
- nuorten kuuleminen nuorisotoimen toiminnan suunnittelussa

Nuorisotilatoiminta, liikkuva nuorisotyö

Nuorten osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemusta koulussa ja nuorisotiloilla pyritään vahvistamaan liikkuvalla nuorisotyöllä sekä nuorisotilatoiminnalla. Nuorilla on mahdollisuus vaikuttaa oman vapaa-ajan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen ja he voivat pyytää esimerkiksi wauton sinne minne itse haluavat.

Nuorisovaltuusto

Nuorisovaltuusto on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton, kunnan tasolla toimiva ryhmä, joka ajaa paikallisten nuorten etuja. Nuorisovaltuuston tehtävä on mm. edistää nuorten osallistumis-, vaikuttamis- ja toimintamahdollisuuksia. Se toimii sivistyslautakunnan alaisena ja tuo nuorten näkökulmaa esille kaupungin asioiden valmisteluvaiheessa ja päätöksenteossa.

Savonlinnan nuorisovaltuuston toimikausi on kaksi vuotta ja se koostuu 13-20 -vuotiaista nuorista.

Savonlinnassa nuorisovaltuusto on toiminut vuodesta 2014 alkaen.

Ohjaamon asiakasraati

Asiakasraati on paikallisista nuorista koostuva ryhmä, joka vahvistaa nuorten osallisuutta Ohjaamon ja muiden nuorten palveluiden kehittämisessä. Raati tuo erilaista näkökulmaa asiakastyöhön ja nuorten tarpeisiin sekä lisää nuorten kuulluksi tulemisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia.

Ankkuritoiminta

- moniammatillisen yhteistyön, viranomaisten interventtioiden tehokkuuden ja oikea-aikaisuuden lisääminen
- varhainen puuttuminen lasten/nuorten tekemiin rikoksiin, sekä häiriökäyttäytymiseen puuttuminen.
- lapsen/nuoren rikoskierteen katkaiseminen, syrjäytymisen ehkäiseminen ja hyvinvoinnin tukeminen/edistäminen
- lapsen/nuoren ja perheen kokonaisvaltaisen elämäntilanteen selvittäminen, sekä palveluohjaaminen tarkoituksen mukaisen avun ja tuen piiriin
- nuorten ja perheiden tapaamiset
- Ankkuritiimi ottaa yhteyttä nuoreen tai hänen huoltajiinsa saatuaan ilmoituksen nuoren huolestuttavasta tilanteesta tai käyttäytymisestä.
- tapaamisissa käydään kattavasti läpi nuoren ja hänen perheensä tilannetta, sekä sovitaan jatko tapaamisista tai ohjataan tarvittavan muun tuen piiriin.
- Ankkuritiimi tekee paljon yhteistyötä alueen koulujen kanssa.
- verkostoyhteistyö
- Ankkuritiimi tapaa säännöllisesti lastensuojelun alkuarviointitiimiä, sekä eri koulujen oppilashuoltoryhmiä ja laaja-alaisia verkostoryhmiä.
Ankkuritiimi osallistuu myös koulujen vanhempainiltoihin, sekä eri verkosto- ja koulutustapahtumiin aktiivisesti, kertoen toiminnastaan ja tuomassa esiin nuorten asioista ja ilmiöistä alueellamme.
- tapahtumat; Ankkuritiimi jalkautuu teemapäivinä nuorten pariin valvomaan tilanteita. Ankkuripoliisit suorittavat valvontaa nuorisoon suosimissa tapahtumissa ja kaupungilla yleisten juhlapäivien aikana.

5.3 OPISKELUHUOLTO

Opiskeluhuollon kuntakohtaiset palvelut, toimenpiteet

Jokainen esiopetuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa työskentelevä toteuttaa omalta osaltaan opetussuunnitelman mukaista opiskeluhoitoa. Opiskeluhoitopalvelut muodostuvat kuraattori- ja psykologipalveluista sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluista. Toiminnan perusteena on oppilas- ja opiskelijahuoltolaki vuodelta 2013.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain tarkoituksena on edistää oppilaiden ja opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta ja ehkäistä ongelmien syntymistä. Tavoitteena on edistää oppilaitosyhteisön ja opiskelu ympäristön hyvinvointia, terveellisyyttä ja turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä. Lain tarkoituksena on turvata varhainen tuki sitä tarvitseville sekä turvata oppilaiden ja opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhoitopalvelujen yhdenvertainen saatavuus ja laatu. Pyrkimyksenä on vahvistaa opiskeluhoitotoimeksien toteuttamista ja johtamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä.

Opiskeluhoitoa toteutetaan ensisijaisesti ehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoitona sekä sen lisäksi sitä toteutetaan yksilökohtaisena opiskeluhoitona. Opiskeluhoitoon sisältyvät koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoito, psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Opiskeluhoitoa toteutetaan monialaisena yhteistyönä opetustoimen, sosiaali- ja terveystoimen, opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden tahojen kanssa.

Koulupsykologin ja -kuraattorin antamalla opiskelun ja koulunkäynnin tuella ja ohjauksella edistetään koulu- ja opiskeluyhteisön hyvinvointia sekä yhteistyötä oppilaiden ja opiskelijoiden perheiden ja muiden läheisten kanssa.

Yksilökohtaisessa opiskeluhoitossa korostuvat yksittäiselle oppilaalle tai opiskelijalle annettavat koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut, koulupsykologi- ja koulukuraattoripalvelut sekä monialainen yksilökohtainen opiskeluhoito. Monialainen asiantuntijaryhmä kootaan tapauskohtaisesti ja siihen voidaan oppilaan/opiskelijan ja huoltajien luvalla kutsua myös koulun ulkopuolelta tulleita asiantuntijoita. Oppilaalle ja opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti koulupsykologin tai koulukuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä sen jälkeen, kun oppilas tai opiskelija on tätä pyytänyt. Kiireellisessä tapauksessa henkilökohtainen keskustelu on järjestettävä samana tai seuraavana työpäivänä. Mahdollisuus keskusteluun on järjestettävä myös huoltajan tai muun henkilön yhteydenoton perusteella, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta.

Kuntakohtainen opiskeluhoitotoimeksien ohjausryhmä

Kuntakohtainen monialainen opiskeluhoitotoimeksien ohjausryhmä vastaa opiskeluhoitotoimeksien suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Savonlinnassa kuntakohtainen ohjausryhmä kokoontuu kolme kertaa lukuvuoden aikana (syyskuussa, tammikuussa ja toukokuussa). Savonlinnan kaupungilla on käytössä oppilashuollon vuosikello. Kerran vuodessa keväällä ohjausryhmän toimesta lähetetään peruskoulujen luokanopettajille ja luokanvalvojille sekä oppilaille kysely, jossa he arvioivat oppilashuollotoimeksien palveluiden tarvetta ja riittävyyttä. Myös kolmiportaaseen tukeen liittyviä tukipalveluita ja KaMu-mallin (Kaikki Mukaan-ohjelma, kiusaamisen vastainen toimintamalli) toimivuutta arvioidaan samalla. Ohjausryhmä käsittelee kyselyn tulokset lukuvuoden viimeisessä kokouksessa.

Savonlinnan kaupunki järjestää omana palveluna pääsääntöisesti Savonlinnan peruskoulujen, lukioiden ja ammattiopistojen koulukuraattorin ja koulupsykologin opiskeluhoitotoimeksien palvelut. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut Savonlinnan kaupunki ostaa Itä-Savon sairaanhoitopiiriin kuntayhtymältä (Sosteri).

1.8.2022 voimaan tulevan varhaiskasvatustlain mukaisesti myös varhaiskasvatuksessa otetaan käyttöön kolmiportainen tuki, jolloin tarvitaan psykologipalveluja. Esiopetuksen osalta Sosteri jo järjestää kyseiset palvelut.

Henkilöstömitoitus 1.3.2022

Varhaiskasvatus/esiopetus: psykologipalvelut sekä neuvolapalveluiden terveydenhoitajat Sosterilta

Perusopetus: 4,1 koulukuraattoria ja 3 koulupsykologia.

Sosterilta ostetut palvelut: 6,1 terveydenhoitajaa ja 0,75 koululääkäriä.

Lukiot: 0,7 koulukuraattoria ja 0,6 koulupsykologia.

Sosterilta ostetut palvelut: 1,2 terveydenhoitajaa ja 0,2 koululääkäriä.

Ammatillinen koulutus: 1 koulukuraattori ja 0,2 koulupsykologia.

Sosterilta ostetut palvelut: 2 terveydenhoitajaa ja 0,25 koululääkäriä.

Yllämainittujen mitoituksien lisäksi Savonlinnan kaupunki ostaa Sosterilta 0,5 koulukuraattorin palvelua.

Yhdellä koulukuraattorilla on vastaavan kuraattorin tehtävän edellyttämä sosiaalityöntekijän kelpoisuus ja hänen työajastaan on varattu noin 20 % vastaavan kuraattorin tehtäviin.

Enonkosken kunta ostaa Savonlinnan kaupungilta vastaavan kuraattorin palveluita.

Savonlinnan koulupsykologit ja -kuraattorit siirtyvät uuden Etelä-Savon hyvinvointialueen alaisuuteen soteuudistuksen myötä 1.1.2023. Sote-uudistuksen tavoitteena on turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelut eteläsavolaisille, parantaa palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta, kaventaa hyvinvointi- ja terveystarpeita sekä turvata ammattitaitoisen työvoiman saanti.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut

Terveydenhuoltolain mukaisilla koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluilla edistetään ja seurataan oppilaitosyhteisön hyvinvointia sekä opiskeluympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta sekä edistetään ja seurataan oppilaiden ja opiskelijoiden tervettä kasvua ja kehitystä, hyvinvointia ja opiskelukykyä. Lisäksi tavoitteena on tunnistaa oppilaiden ja opiskelijoiden varhaisen tuen tarpeet ja järjestää tarvittava tuki. Tavoitteena on myös ohjata hoitoon ja tutkimuksiin sekä tukea vanhempien hyvinvointia ja kasvatustyötä.

Terveydenhoitajan työaika koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa on järjestettävä siten, että oppilas tai opiskelija voi tarvittaessa päästä terveydenhoitajan vastaanotolle myös ilman ajanvarausta. Oppilaalle ja opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus saada arkipäivisin virka-aikana välittömästi yhteys koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. Hoidon tarpeen arviointi ja hoidon tarpeen arvioinnin yhteydessä lääketieteellisesti tai hammaslääketieteellisesti tarpeelliseksi todettu hoito on järjestettävä terveydenhuoltolain 51 §:n mukaisesti.

Lasten ja nuorten palveluluokku tukee kaikkia peruspalveluita neuvonta- ja ohjautumiskanavana.

Vuonna 2019 aloitettiin lastenlääkärin ja erityistyöntekijän jalkautuminen eri peruskouluille. Koulunkäynnin ja oppilaaseen liittyviin laaja-alaisiin huoltilanteisiin tehtiin toimintasuunnitelma yhdessä oppilaan, vanhempien ja koulun sekä SOTE-työntekijöiden kanssa.

Opiskeluhoollon palveluissa on seuraavia muutostarpeita:

Muutokset oppilas- ja opiskeluhooltoon (laki oppilas- ja opiskelijalain muuttamisesta 633/2021)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolakia muutettiin siten, että perusopetuksessa tulisi olla vähintään yksi kuraattori 670:tä oppilasta kohti ja yksi psykologi 780:tä oppilasta kohti ja toisen asteen koulutuksessa tulisi samoin olla vähintään yksi kuraattori 670:tä opiskelijaa kohti ja yksi psykologi 780:tä opiskelijaa kohti. Koulukuraattoreiden osalta laki astui voimaan 1.1.2022 ja

koulupsykologien osalta se tulee voimaan 1.8.2023. Tällä hetkellä lain edellyttämiin henkilöstömitoituksiin koulukuraattoreiden osalta ei päästä. Tavoite on saada oppilas/opiskelijamäärät mitoituksen mukaiseksi koulukuraattoria kohden.

Savonlinnassa kuten muissa Etelä-Savon alueen kunnissa on ollut koulupsykologien rekrytoinnissa suuria haasteita. Tällä hetkellä neljästä virasta kaksi on täyttämättä.

Savonlinnassa kuten muissakin Etelä-Savon kunnissa lasten syntyvyys on laskenut merkittävästi. Tästä johtuen myös oppilas/opiskelijamäärät tulevat laskemaan. Vaikka lapsimäärä vähenee, on erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten määrä lisääntynyt.

Opiskeluhoitopalvelujen painopisteitä 2022-2023 sekä muita huomioitavia asioita:

Savonlinnassa suurin osa koulukuraattoreista on koulutettu käyttämään Lapset puheeksi-menetelmää. Menetelmän avulla pyritään tukemaan ennaltaehkäisevästi lasten/nuorten suotuisaa kehitystä ja ehkäisemään mahdollisia ongelmia. Menetelmä on käytössä myös varhaiskasvatuksessa.

Savonlinnan XAMK:issa (Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu) alkoi syksyllä 2020 uusi sosionomikoulutus, jossa painotetaan koulukuraattorin tehtävissä tarvittavaa osaamista. Vastaavaa koulutuslinjaa ei ole missään muualla Suomessa. Jo ennen uuden koulukuraattorin koulutusohjelman aloittamista käynnistetty tiivis yhteistyö XAMK:in ja Savonlinnan kaupungin välillä tulisi syventyä. Savonlinnan koulut ja oppilaitokset ovat ottaneet vastaan kiitettävästi kuraattoriharjoittelijoita. kolmannen ”syventävät opinnot”-harjoittelun opiskelijat suorittavat kymmenen viikon aikana läheisesti koulukuraattorin ohjauksessa.

Savonlinnan kaupunki on hakenut opetus- ja kulttuuriministeriöltä yhteisöllisen opiskeluhoillon kehittämiseen valtionavustusta. Tämä on mahdollistanut kolmen koulukuraattorin palkkaamiseen lukuvuodeksi 2021-2022 ja kahden koulukuraattorin palkkaamiseen syksyksi 2022. Ensimmäiset hankekuraattorit aloittivat työnsä joulukuun 2021 alussa. Heidän päätehtävänsä on jatkokehittää yhteisöllisen opiskeluhoillon vuosikellon toimintamallia ja jalkauttaa se Savonlinnan kaikkiin peruskouluihin ja lukioihin. Toimintamallin keskeisiä joka vuosi toistuvia teemoja ovat yhteisöllisyys, tunnetaidot, empatiataidot, itsetuntemus, rentoutuminen ja arjen selviytymistaidot.

IPC (Interpersonal Counselling)

IPC on lievien tai keskivaikeiden masennusoireiden ehkäisyyn ja hoitoon suunniteltu menetelmä, joka soveltuu yläkouluikäisten ja nuorten aikuisten käyttöön. Savonlinnassa ensimmäisiä kouluterveydenhoitajia, -kuraattoreita ja -psykologeja koulutettiin maaliskuussa 2021. Tällä hetkellä menetelmäkoulutuksissa ovat käyneet käytännössä toisen asteen kaikki opiskeluhoillon työntekijät. Peruskoulujen opiskeluhoillon työntekijöiden osalta koulutus on meneillään. IPC-jakso sisältää 6-7 tapaamista IPC-työntekijän kanssa. IPC:ssä käsitellään ihmissuhteita ja merkittäviä elämäntapahtumia keskustelun ja harjoitteiden avulla. Menetelmässä pyritään löytämään keinoja vähentää masennusoireita. Tavoitteena on myös vahvistaa läheisiä ihmissuhteita ja helpottaa suhteissa ilmeneviä haasteita.

Laajennettu oppivelvollisuus

Laajennettu oppivelvollisuus astui voimaan 1.8.2021. Lakia sovelletaan ensimmäisen kerran niihin oppivelvollisiin, jotka keväällä 2021 olivat perusopetuksen 9. luokalla (pääosin vuonna 2005 syntyneet). Oppivelvollisen on hakeuduttava ennen perusopetuksen viimeisen vuosiluokan päättymistä toisen asteen koulutukseen, nivelvaiheen koulutukseen tai muuhun

oppivelvollisuuden piiriin kuuluvaan koulutukseen. Jatkossa oppivelvollisuus päättyy, kun nuori täyttää 18 vuotta tai kun hän tätä ennen suorittaa toisen asteen tutkinnon. Oppivelvollisuuden laajentuminen on jonkin verran lisännyt opiskeluhuollon työntekijöiden työtä. Varsinkin toisen asteen opetushenkilöstö ohjaa nykyään uuden lain myötä opiskelijoita, joilla on vaikeuksia suoriutua opiskelusta nopeammin opiskeluhuollon työntekijöille.

5.4 KUNTAKOHTAISEN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN ARVIOINTI

Kaupungin hyvinvointisuunnitelmaan sisältyvien lapsiperheiden ja lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisen painopistealueiden toteutumista seurataan ja raportoidaan osana talousarvion ja toiminnallisten tavoitteiden raportointia.

Hyvinvointisuunnitelmaan pohjautuvat tavoitteet kirjataan myös tulosalueiden tulos- ja tavoitekortteihin.

Hyvinvointisuunnitelman toteutumisesta kokonaisuutena raportoidaan kaupunginhallitukselle kaksi kertaa vuodessa puolivuosisiraportin ja tilinpäätöksen yhteydessä.

Etelä-Savon kaikkien kuntien yhteisten tavoitteiden sekä Savonlinnan omien kuntakohtaisten tavoitteiden ja toimenpiteiden seuranta tapahtuu moniammatillisesti kuntakohtaisen oppilashuoltotyöryhmän toimesta. Työryhmä laatii kyselyn tammikuun kokouksessaan ja siihen vastataan huhtikuun aikana. Tulokset käsitellään ja niistä laaditaan yhteenveto toukokuun kokouksessa.

